

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Soome-ugri keelte kateeder

**VÄLISKOHAKÄÄNDED
JA APROKSIMATIIV
KARJALA KEELE
LÜÜPI MURDES**

Diplomitöö

*Subatud kaitsmisele
27. mail 87 P. Alve*

**HANNELY RAESTU
EESTI FIL. V**

Juhendaja: **DOTS. P. PALMEOS**

TARTU 1987

Sissejuhatus

Karjala keel jaguneb paljudeks mur-
rakuteks. Üldiselt eristatakse 3 põhi-
murret: päriskarjala, Aunuse ehk liivviko
(kõnelejad ise nimetavad oma murret
liivvin keeli) ja lüüdi murret.

Päriskarjala murret kõneldakse Kar-
jala ANSV põhja- ja keskosas ning Kalini-
ni oblastis, vähesel määral ka Novgo-
rodi oblasti Valdai rajoonis ja Lenin-
gradi oblasti Boksitogorski rajoonis.
Aunuse murret kõneldakse Karjala ANSV
edelaosas, lüüdi murde levikuala asub
titsa ribana Aunuse murde omast ida-
pool (daanest 1975: 26/27) (vt. joonis
lk. 4).

Päriskarjala murrakuid võib oma-
korda jaotada põhja- ja lõunariühmaks.

On kohane väänida karjala Aunusest
kui ühtlasest keelerühmast, aga sellesse
võib liita ka Aunuse jätkuna olevad
lüüdi murded, mis tõesti sarnanevad

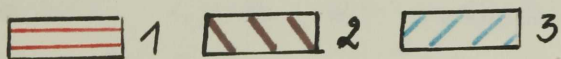
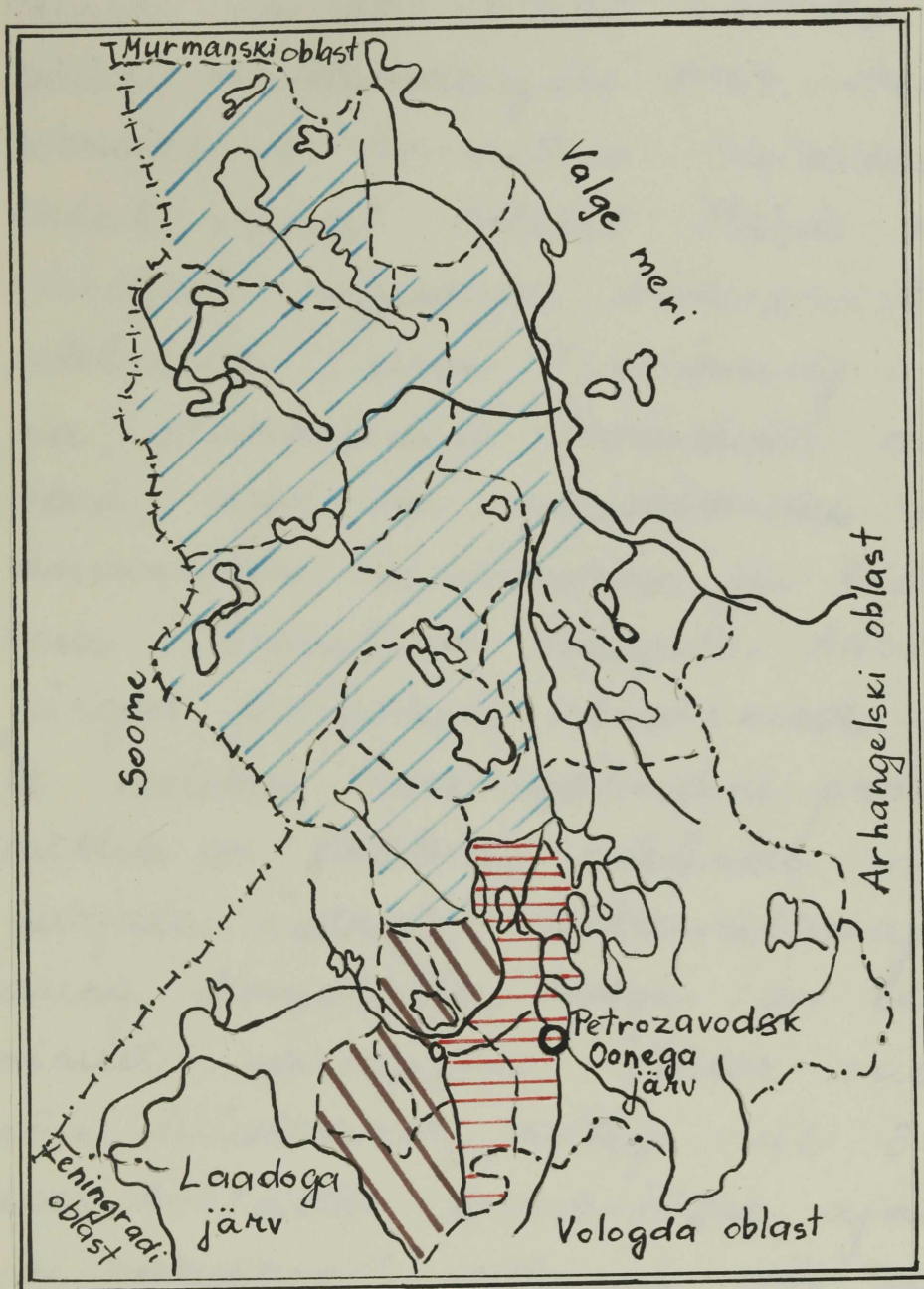
sel määral repsa keelega, et "karyala keele" väljapaistev murija Arvid Tenetz omal ajal iseloomustas lüüdilasi kui "repslaste põhjapoolseid ülsalke".

Hiljem valitses selline arvamus, et "lüüdi keel" pärines otse algloomust. Selle oletuse on lõplikult kummutanud Aimo Tuvunen oma ulatuslikus monograafias "Lyydiläismurteiden äännehistoria".

Samas märgib L. Kettunen, et "teuvikuna lüüdi moodustab samaseguse erirühma nagu sellele lähedalt liituv aenus, mida peab pidama karyala või täpsemalt idakaryala murdeks" (Kettunen 1960: 1).

Lüüdi murre on õieti karyala ja repsa vaheliseks üleminekumurdeks. P. Virtaranta arvates lähtuvad lüüdi murre ja repsa keel umbes samast keelevormist. P. Palmeos osutab, et tegemist on pigem repsa ja karyala keele röördlemisi ühitasuse segunemisega (Kinnap, Palmeos, Seilenthal 1974: 11).

Täpsed andmed tänapäeva karyalaste-lüüdilaste arvuksuse kohta fennougristikas puuduvad. 1905. a. loetleti neid

- 1- liüdi murre
2- lirviko murre
3- pärisuargjala murre
(Бенков 1958: 57)

pisut üle 10 tuhande inimese, umbes sama arvu lüüdilasi määratles A. Tüürnen ka 30-ndatel aastatel. Kogudes lüüdi murematoyali 1963. - 1966. a., loendas A. Barantsev lüüdilasi 6-7 tuhat inimest. Sellist lüüdi murede kandjate koguarvu vähenemist võiks seletada Suure Tsamaasõja mõjudega, elanikkonna loomuliku migratsiooni, aga ka maelanike ümberasumisega linnadesse ja töölisanalatesse. Samuti on Karyala ANSV-s sõjajärgsel perioodil elavnenuol karyalaste keelise assimilatstiooni protsessid, millele on teatud määral mõjunuol karyala külade kultuurilismajanduslik areng. Karyalaste hulgas on laialt levinud kakskeelsus. Autor väidab, et kõik lüüdilased, kellega neil õnnestus koos töötada sinnasõide ajal, teavad ja kasutavad vähemal või suuremal määral oma emakeele kõrval ka vene keelt. Lüüdilaste noorem põlvkond elistas isegi oma perekonna raames sehelda vene keeles (Баранцев 1975: 4/5).

Lüüdi mure kujutab indast elavate murreakute kogumit, mille vahel võib

märgata olulisi fonetilisi erinevusi. Lüüdi murrate arvu määratletakse säilinud lüüdi külade arvuga, kuna vgas külas eksisteerib oma fonetiliselt erinev murrak. - Lüüdi murre jaguneb 4 põhigrupiks, milles omakorda eristatakse veelgi väiksemaid alaliike (Bapauseb 1975: 7/8).

A. Tuuren, kes detailselt kirjeldas lüüdi murrakuid võrdlevast aspektist lähtudes, klassifitseeris need murrakute rühmad järgnevalt:

- a) päris lüüdi murrakute rühm
- b) Kuujärve murrakute rühm
- c) Saavan Prääsä murrakute rühm
- d) Lohmoioja ehk Ručja murrak
- (e) järvetaguse murrak, hävimas) (Tuuren 1946: 26/39).

Käesolevas diplomitöös käsitletakse karyala keele lüüdi murde väliskohakäändeid ja aproksimatiivi, nende käännete kujunemist ja funktsioone.

Töö lähtematerjal on pärit järgmistest allikatest:

P. Virtaranta „Lyydiläisiä tekstiä“
I - III, V

H. Ojansuu, J. Kalima, J. Kujola, L. Ket-

tunen „Lyydiläisiä kielennäyheitä”.
Rühmitamisel on eeskujuks võetud
P. Palmeose kirjutis „Väliskohakään-
ded karjala keele Džorža murrakus”.
E. Pajusalu artiklid „Ülevaade lää-
nemere keelte ablatiivi funktsioonidest”
ning „Läänemere keelte allatiivi funkt-
sioonid.”

Näideklausele ees on lühend karja-
lakeelsest kohanimest, kust antud näi-
de pärit on.

I. Välisuohakäänete kujunemisest

Välisuohakäänete hulka kuulub kolm käänet: adessiiv, allatiiv ja ablatiiv.

Adessiiv väljendab kohalolemist, viibimist, allatiiv kohale liikumist, tulemist, saabumist, ablatiiv kohalt lahkumist, eemaldumist (Pajusalu 1957: 161/163).

Välisuohakäänete lähtevormideks lää-
nemeresoome algkeeles peetakse järgmisi
vorme: adessiivil - *lna (- *lnä), ablatiivil - *lta (- *ltä), allatiivil - *len (- *lën) (H. Zaitseba 1981: 107/108).

E. Pajusalu arvates moodustusid l-
välisuohakääanded läänemeresoome alg-
keeles üldsete soome-ugriliste määrsõnade
baasil, mis omasid elementi - l (täällä
'sün', täältä 'süt' jne). Need määrsõnad
olid laialt levinud ja üldkasutusel.
Aja jookkul toimus röömetatud määrsõ-
nade alusel ümberjaotumine, mille tu-
lumusel -l muutus käändelõpuks (Paju-
salu 1957: 168).

Esineb ka teistsuguseid arvamusid.

B. Serebrennikovi arvates sõnamoodustuslik sufix -l ei saanud olla aluseks välisuohakäänete kujunemisel, kuna selle tähendus erineb siseohakäänete tähendusest. B. Serebrennikov arvab, et sõnamoodustuslik sufix pigem tähistab kuuluvust, suhtumist millessegi, aga mitte kohta. Ta oletab, et soome-ugri algselles eksisteeris allatiiv lõpuga -la, -le, mis tähistas liikumist objekti pinnalt ilma tema sisefääri tungimata, lokatiiv lõpuga -la, -l. Need vanad käänded B. Serebrennikovi arvates andsidki välisuohakäänete seeriale alguse (Серебрянников 1969: 83).

On täiesti tõenäoline, et selline ilming omasi kohta algselles, ent moodustusid välisuohakääänded tunduvalt hiljem, alles läänemeresoome perioodil keelilises ühtsuses ja on palju „nooremad“ kui siseohakääänded (H. Zaitseba 1981: 110).

A. Laanest märgib, et „element l“ esineb ka kaugemate sugulaskeelte kohakääntes ja on päritolult seotud arvatakse üldsoomeugrilise noomenite derivatsioonisufiksiga -la, -lä. Välis-

kohakäänete süsteemile tuvikuena aga ei leidu vasteid väljaspool läänemeresoome keeli. Liivi keeles tavuitatakse välisuohakäändeid harva, nende asemel esineb sageli daativ (Laanest 1975:105).

Välisuohakäänded on niisugis kõikidest kohakäänetest nooremad. Läänemere keeltes, mari keeles ning permi keeltes leidub mitmeid käändelõppe, millede ühiseks elemendiks on -l. Selle -l elemendi päritolu ja olemust on keeleteaduses mitmeti seletatud. Siin tuleb näha vana soome-ugrilist kohta osutavat tuletussufiksiti -la, -lä, mis on sellisena säilinud läänemere ja permi keeltes. Näit. sm manala 'haudatagune maailm', udm ypmra 'küla ümbrus' (Pajusalu 1957:159/160).

Oma 1960. aastal avaldatud kirjutises "Läänemere keelte allatiivi funktsioonid" E. Pajusalu märgib, et "sama l-sufiks on ühtlasi ka vana soome-ugrilise kollektivsuse väljendaja, milline funktsioon on tihedasti notud sufiksi kohafunktsiooniga. Kollektivsust väljendava l-sufiksi (-la) kohta on näiteid mari keelest. Näit. konra 'kuusemets, s.t. koht,

kus on palju kuuski' (конс 'kuusk').

Mari keel näitab ühtlasi, et aja jook-
sul on kollektiivsest näitav la-sufiks õi-
med omandada mitmuse tunnuse funktsio-
noid. Nimelt esineb la-sufiks murdeti-
hti pluraalitunnuse tähenduses, näit. Ur-
žumi božla 'juured' (bož 'juur'), Malmõži
pülak 'koerad' (pü 'koer')" (Pajusalu 1960:160).

Käsitlitava nana soome-ugrilise l-su-
fiksiga on moodustatud käänded
mitmes soome-ugri keelkonna alarühmas.
Uugre kohafunktsioon ilmneb l-sufiksil
eriti selgesti tunnuselemendina lääne-
mere keelte kolmikkäänderiühmas -^{*}lna ~
-^{*}lnä, -^{*}lta ~ -^{*}ltä, -^{*}len, mida olenevalt
l-sufiksi põhiliselt välisjohta ositavast
iseloomust nimetatakse väliskohakääne-
teks ehk l-kohakääneteks.

Kuna aga jälgi nimetatud funktsio-
nist võt leida l-sufiksil ka mõne-
des mari ning permi käändelõppudes,
samuti teatavates mordva ning lapi ad-
verbides, siis on selles nähtud alust
läänemere l-kohakäänete varase tekke
otsimiseks, s.t. on ühendatud soome-ug-
ri keelkonna eri rühmade l-käänded
ühistekkelisteks (Pajusalu 1954:160/161).

Ometi kinnitab E. Pajusalu, et „läänemere ja teisalt permi ning mari l-kääänded ei ole ühistekkelised, vaid et soome-ugri sufiks ⁺lor, ^{*}lä on saanud produktiivses kahe eri keelgrupis, sealjuures eritähenduslikuna ja eri aegadel. Läänemere l-kääänded on kujunenud väl- ja alles läänemere aluskeeles. pärast lapi keelekuju eraldumist, ning moodustavad nii normiliselt kui sisuliselt kindlailmelise ja omapärase terveke" (Pajusalu 1957: 169).

II. Adessiiv - ablatiiv

Adessiivi tavaliselt nimetatakse kohakääändeks. Adessiivi lõpp lahutatakse kaheks elemendiks, -l, mis osutab kohatunnusele ja -na, mis lähed tagasi varale lokatiivi tunnusele *-na, *-nä (H. Zau-
seba 1981:110).

Adessiivi lõpp -lla, -llä < *-lna, *-lnä sisaldab tihtilugu sama lokatiivi su-
fiksi -na, -nä, mis essiiv ja inessiivi.
Prague adessiivi tähendustest on tä-
helepanuväärsemad instrumentaalne (me-
rin veneellä, lõin kirveellä) ja possessiivne
(minulla on rahaa) tähendus (Hakulinen
1979:104).

Adessiivi lõpp *-lna, *-lnä > -lla, -llä
juba läänemeresoome algkeeles (Laanest
1975:105).

Karjala keele lüüdi murdes on ades-
siiv ja ablatiiv paljudel juhtudel kok-
ku langenud. Kääret on harvadel nimeta-
ma adessiiv - ablatiiviks.

Käändelõpus on ainsuses -u (-uu)
ja mitmuses -l' (-ll'), vastab küsimuste-
le kus? millal? kellel? kellelt? Näit. ran-
da 'rannal', meil 'meil', mužikam 'me-
kelt', kesken 'keskelt'.

Adessiiv - ablatiivi funktsioonid

1. Adessiiv - ablatiiv väljendab kohta, mille pealispinnal või piiritlematul alal tegevus toimub või millele see on suunatud.

a) ehituse osa või eset:

KH ü. lähäm ve. žikol'esanu i. štū ru-sket
ku. kuoī (LT I 323) 'üleval vesinattal istub
punane kukk'. KH kanad magatti üöpüu
(LT I 183) 'kanad magasid öövel'. KH ka: gou
ve. tt otetäü (LT I 198) 'plangult tõstetase
vett'. KH ištui na. u, tšau (LT I 323) 'istuspinnal'. KH kuss, oli viedr rattau (LT II 127)
'kus oli ämber põrandal'. KH Kard'avaraz,
d'umant'sūpus šeinanu ol'di, obrazad (LT II
85) 'Kajalas jumalanurgas sinil olid
ikoonid'. KH samvar on storau (LT II 115)
'samovar on laual'. KH šid otetti dostal
samvar storau da müödi (LT II 14) 'süs võeti
viimane samovar laualt ja müüdi'.
KH ši. u ku. a, d'žau ku. iv spro. vol'i (LT II
71) 'selle kõrbe peal kuivas oma aja'.

b) maastikuuala, pealispinda:

KH enim ambutti kül suareksin (LT I 147) 'rohkem lasti neilt saantelt'. KH rapsed pi-
hann enostetti (LT I 48) 'lapsed mängisid

õuel'. KH need ved'imme kod'i, d'ärit'imme
tahnau (LT I 311) 'need vedasime koju, lõhku-

sime kargaõuel'. KH Omosaižed el'tt puol'
kourmat nirstat Hal'd'ärwespiäi, üläižen
d'ärwen randan (LT I 45) 'Omosaised ela-

sid kaks ja pool versta Haljärvest ülese

järve rannal'. KH nell'äs külä muodeh-ran-
dau, ei oruu ei paranu (LT I 59) 'neljas

küla läänerannal, see ei olnudki põlenud'.

KH m. jam mä. genu oli va. i. ku üks me. il
kü. lü (LT I 62) 'meie mäel oli vaid üks saar

meil'. KH ši. t püüd'imme d'i. äi (LT I 200) 'siis

püüdsime jäält'. KH košitti heinad nurmin
(LT I 352) 'küideti heina nurmedelt'. KH se on
kaikis sükemä riäkk muu (LT I 360) 'see

on kõige suurem patt maa peal'. KH mužik
šüöt nirahan pendou hebuoid (LT II 73) 'mees

söötis rõõral põllul hobuseid'. KH Murmanan
rauddorogau, on Imandram mäged (LT II 50)

'Murmanski raudteel on Imandra mäed'.

KH a se. on ka. l'ou (LT II 36) 'aga see on

kaljul'. KH moginan, panusi zel'onaihe tuli
(LT II 140) 'surnuaial põles roheline tuli'. KH to.št-

ši mi.eron dorogan ku a.jad (LT II 20)
 'mõnikord magistraalteel kui sõidad'.
 KH šhä. giperoloun, on ku.at's, kuadune
 (LT III 150) 'šhägipõllul on kärbised ümber kuk-
 kunud'. KH ol'd'i miež da naine košsimas
nurmen (LT V 105) 'olud mees ja naine niit-
 mas nurmel'. KH i.ža oli po.igämiehen,
ko.hs se.n su.or randan ha.but kuarži
 (LT V 93) 'isa di poissmees, kui ta selle soo
 äärel oksti laasis'. KH müö ta.uven ti.ežim-
me, ku.damin abajmoil ka.ua se.ižu (LT V
 17) 'talvel me teadsime, milliseil abajail
 kala on'. Pe Valamou, on süri monasteri
 (Баранцев 1975: 213) 'Valaami saarel on
 suur klooster'. Pe "oligo kedä 'dorogan
 (Баранцев 1975: 225) 'kas oli kedagi teel'.
 Pe "lindu 'mirü 'dorogan (Баранцев 1975: 240)
 'lind lamab teel'. KH omän pthän kana
on mdän (LK 24) 'omal õuel kana on jul-
 ge'.

c) muid kohti:

KH pereranan d'o pidi kuivatta vägi kodu
 (LT I 327) 'kaarus pidi kuivama üsna kaua'.
 KH oli ka.kš vi.rstad meil ü.bäine
d'ä.üv (LT I 243) 'ülise järv oli meilt kaks vers-
 ta'. KH ka.heksato.šküme üöd ma.gažime
nu.od'ivan (LT I 182) '18 ööd magasime lõkketule

ääres'. KH hääki kesken nopni (LT I 359) 'hääg
 lõhkes keskelt'. KH ha. ngot prii. mīme bir-
žau (LT I 98) 'panime kalud kirja kogune-
 miskohal'. KH se. it't. šemenden ro. zjezdan
oli fro. nt (LT I 95) 'seitsmendal telahemel oli
 rinne'. KH pohd'a's meil. oli kaks pohd'puort,
üks oli tšurau, i toine toizen (LT I 212)
 'hoodapäras oli meil kaks tagumist poolt,
 üks oli ühel suunal, teine teiselt'. KH ram-
bi oli virstat pit'ut, levedembau kohtau
puol' virstat levedut (LT I 210) 'järv oli virst
 pikk, laiemal kohal pool virsta lai'.
 KH šiužo d'ogenu, oli Jundam Pešan mel'-
lit's (LT I 322) 'jõe ääres Junda Peetri oli
 veski'. KH se oli mürasmättahinnuste, pedajan
d'uriu (LT I 162) 'see oli sipelgapesade juures,
 männi juurtel'. KH va. knau a. vganu,
e. lett'i hüö ši. ganu (LT I 55) 'vanal ajal ela-
 sid nad siin'. KH reed ol'd'i, oigedan bo-
kau (LT I 59) 'reed olid paremal poodel'.
 KH i kaunehin kohtin, ümbäri kaskekš's
 (LT I 162) 'ja kaunitel kohtadel, alemade
 ümber'. KH pa. han d'ä. lgeu mi: na o: nen
 (LT II 138) 'pahal jäljel mina olen'. Pe olim-
me faterau (Бараусе 1975: 205) 'olime korteris'.

d) kehaosi:

KH kanduoime kod't ongapiän (LT I 268) 'kand-

sime koju õlal! KH i.ža minen e.den tu-
nou ka.ng o.napiän (LT I 128) 'minu isa

tuleb ees kang õlal! KH i.tšenne seištuda di-
gedai hura d'ang naskeda rähä edene-
piäji i likuttada kandan (LT II 167) 'ise peab

seisma paremal, vasem jalg lasta natuke

ette ja kõvgutada kanna peal! KH kod'i
tuli koumen d'angu (LT II 118) 'koju tuli kol-

mel jalal! KH lehm seižui hüvin iellän
d'angu (LT II 97) 'lehm seisis hästi hejal ja-

lal! KH šit kebune tuli kai regi likuttada
ühten. ongapiän (LT II 63) 'rü hobune pidi kogu

ree vedama ühel õlal! KH poputi kandusi-
me kod'i ongapiän (LT II 15) 'sama tee kandsi-

me koju õlal! T tuli šihi rei, tšud burak
käzivardeu (LK 178) 'sinna tuli reie korv

käsivarrel'.

e) külanimeses väljendab kohta, mille
 ssepiirides keegi või misui on või asetseb

KH me.ill oli Li.ndojau he.m (LT I 325) 'meil

oli hein d'ndojal! KH e.l'inme Ma.š'el'kuail
sta.ntsijan (LT I 94) 'elasime Maasija jaamas!

KH i.š'o.genu oli to.že meil va.h ro.du
 (LT I 184) 'ja jõel oli meil ka vana sügu'.

2. Adessiiv - ablatiiv väljendab, et olemise,
 toimumise, tegemise koht on mingi eseme või

kohta läheduses. Näht. KH kaikis paraz, om
magatta moginuil (LT I 93) 'kõige parem on
magada surmuial'. KH šuojuvaided oldi
d'oga päiväd rinkaun heinake (LT I 324) 'su-
julasel olid vga päev heinaga kaubaturul'.
KH o'lime šiga fro. ntau (LT I 94) 'olime
seal rndel'. KH mod'iron maga žime ili
stuanus (LT I 343) 'lõksetule juures magasi-
me või majas'.

3. Adessiv- ablatiiv tähistab mingi töö
või toimingu kohta, kus ollakse. Näht. KH
ol'imn ongen šafkad'iäd'äpke ühtis verehis
(LT I 209) 'olime õngel onu šafkaga ühes
paadis'. Pe ne a kuibo sid kaumuoit it-
kedih tožeh vähäižeh maduh vai (Ba-
paniseb 1975: 216) 'aga kas calmstul itkesi-
te teisiti'. KH ne. otann ontis mina ü. hten
ki. eram vai ku po. uveišuai u. ppošin (LT
I 23) 'noodal olles ma ünskord vajuson sisse
põlvist saadik'.

4. Adessiv- ablatiivi kasutatakse sageli ins-
trumentaalses funktsioonis. Nähteks väljen-
dab see:

a) transpordivahendit:

KH šügüzel lähtou regen (LT I 345) 'sügüzel

lähel reega! KH a keväden suksin (LT I 345)
 'aga kevadel suuskadega'. KH ajenume ke-
zan venehen šihe dorogai suxi (LT I 45)
 'sõname suvel paadiga selle teeni! KH vene-
heuu ajetti d'wii pera, t'si (LT I 260) 'paadi-
 ga sõudnud päris tagant läbi! KH pidi
ajada regen kui tošt ej, ornu (LT II 11)
 'pidi sõitma reega, kui teist ei olnud'.
 KH onen su.kšiuu, ajanu ü.ken äijän
 (LT II 47) 'olen suuskadega suusatanud vä-
 ga palju! KH pi.äli, t'si d'ärwes ké.kou
da t'elaganu, ajetti (LT II 36) 'üle järve sõideti
 hobusel või vanuritel! KH i šit ka.taitti ve-
nehis ve.nehei wa.gonietkuoil (LT II 35) 'ja seal
 viietati paadist teise väikeste vagunitega'.
 KH tän regen voi nitošto kezanu, ajada (LT
 II 13) 'selle reega ei sõideta mitte ainult su-
 vel! KH šit kui šügizen d'al'gimaižen para-
xòdan tuli kod'i monembim poigake (LT III
 139) 'siis kui sügisel tuli viimase laevaga
 koju koos pojaga! KH hi rautanu, ei sanu
ajada ku viē oli d'ia (LT I 238) 'parvega
 ei võinud sõuda, kui oli veel jää! KH a
me, t'sikuiss, oli pu.nanzuda ke.bd'emB lü-
hüd'in su.kšiuu (LT V 64) 'nü metsasalus oli ker-
 gem pöörata lühikeste suuskadega!

b) mingit tööriista:

KH i nīd, d'älgere a. jelimme, a. mbuimm,
o. ruž'dan (LT II 142) 'ja nende järel sõitsime,
 laskisime püssiga. KH ma. šin, oli tu. odu
ka. uhuiol (LT II 35) 'masin oli toodud kop-
 padega. KH šigali, t'si ol'di kuored iäre kuo-
ritetu kirwehen (LT I 278) 'nii pikalt olid koo-
 red kirvestega ära kooritud. KH kaisuvi-
kattehen hukamvinnad ei, šuanu košši-
da (LT I 326) 'plekvikatitega kõva juusheena
 ei saanud riita. KH šit priuzuoil puime
kui villad (LT I 330) 'siis kui keppidega
 peksime vilja. KH i šid oli kai vetu tan-
tan rova (LT I 321) 'ja siis oli pitliga mu-
 ristatud ragu. KH se on do mašinan pet-
šatuoittu (LT I 76) 'see on ju masinaga trüki-
 tud. KH i šin kistot'skaižen iistai kropi
hebon, piän svätitun veden (LT I 86) 'ja selle
 väikese pihustiga pritsiti hobuse pead pühit-
 setud reega. KH ägešt'simme puženn, äqehen
 (LT I 265) 'äestasime puust äkkega. KH pid'otse
hūgū kembelin košsida (LT I 337) 'müüd tuleb loo-
 gaga riita. KH en'd'žimaižiks kirwehen vest'sin
kudamat kohtat pid'i oigeta (LT II 15) 'kõõge-
 pealt kirwega vestsin need kohad, mida pi-
 di kohendama. KH šit strūgan strūgažin
 (LT II 15) 'siis hõõvliga hõõveldasin. KH vedinime
ka. hau (LT II 37) 'vedasime korviga. KH no. u-

kuit ka. imuoin ta. n'taižiu i. t'se (LT II 49)
 'augud muristason peitliga ise'. KH fu-
gui, t'somme pitkan dugankaan hüvin d'au-
gakse (LT II 17) 'hõõveldasime pika hõõveliga
 hästi jalased'. KH kaivusime roukut ko-
not kai tauguran (LT II 23) 'muristasime kõrk
 augud, süvendid oherdiga'. KH i. ned d'au-
gene tantou puhtašt'sime (LT II 23) 'ja see-
 järel peitliga puhastasime'. KH ühkez bokäs
nošt'sime regen šiu kargen (LT II 29) 'teiselt
 poolt tõstisime mee selle kangiga'. KH i. l'isto-
ruoil raudan rujašt'si kiärin (LT II 16) 'ja
 raudplekkvõõga tugevasti mähon'. KH ra. bi-
ducižen, ku. hz oli i. baine ra. uduvad,
toko ko. gožimma (LT II 34) 'labidaga siit, kus
 oli varisenud rauamaak, vaid kogusime'.
 KH puakust'si koš'sideis nurmen kui rikat-
tehen iškud hejam. pezan piän, väl'inai-
žet heinad lähtav. iäre (LT II 122) 'saapli, hü-
 tes nurmel, kui rikatiga lööd, nende pesa
 pealt lahtised heinad lähevad ära'. KH
otamme ki. rvehen do üks pidau nu. orpa-
raž, da baine o. t't'sai i. škou ka. marou (LT
 II 111) 'võtame kirve ja üks hoiab kõõlupist
 ja teine lööb kirvesilmaga'.

c) ainet:

KH voižime mažiu (LT I 136) 'võidsime ras-

vaga! KH i nū. n po. roškuvil mina spru-
avizuin (LT I 105) 'ja nende pulbritega mina
paranesin'. KH i šin kistot'skaizen riistai
kropi lebom, piän svätitun veden (LT I 86)
'ja selle väikese pihustiga pritsiti hobuse
pead pühitsetud veega'. KH i käzin keskei
viit'san hüvin hüvin rumer (LT II 28) 'ja
käes vitsa hästi hõõrusin lumega'. KH ku
tervan noizit šit piästä händä väl'imme
(LT II 163) 'kui tõwaga võidsid, siis päästa
see lahti'. T d'al'gēnē külbezendät hüvin pe-
zēzēn parāvān veden (LK 5) 'vihtlemise jä-
rel pesen hästi kumma veega'. KH d'. aukveden
d'u. otett'i (LT II 109) 'jahuvega jooketi'. KH hii-
ruoi lämmän veden (LT II 63) 'hõõrus sooja ve-
ga'. KH i šin slifkan vaid'imme sen kohtan
(LT II 70) 'ja selle koorega võidsime seda koh-
ta'. KH suait ku mitt'in voidegin vaida-
mai, viē, enamban leviolaškaž (LT II 300) 'kui
igasuguste võietega hakkasid määrma,
hakkas nel rohkem levima'. KH a pahan
šüömän hätkene ei vusi spruavizuda
d'al'gēne murdon lükäidöD (LT II 294) 'aga
halva söögiga ei saa parareda pikka ae-
ga abordi järel'. KH šin ka. puoil da
ri. eskan maidon d'u. otett'i me nedäl'id
m. š. kü. ž (LT II 81) 'seepärast lapse või röösa

püimaga joodeti nel 5-6 nädalat'. KH mi:-
dä hä .t'kemban d'u .otad ri .eskan ma .i-
dou šida pa .rem le .hm tu .rou (LT II 80)

'mida kauem joodad rõõsa püimaga, seda
parem lehm tuleb'. KH voit' suorattoman
voil d'angan i kiärit puhtahan träpi,t'san
(LT II 97) 'rõõdis soolanata rõõga jala ja si-
dus puhta riidega'. KH o .ttasi vo .rvänin ned
ka : stau le .ibäd (LT II 59) 'nõtab, külgrava-
ga niisutab need leivad'. MB i šid hāl-
läi hibd' se kau moidou pestax (LK 261)
'ja siis kogu tema keha pestakse püimaga'.

d) mingit elusolendit, kehaosa:

KH to .ižen ru .apan ka .grat ko .poni (LT
I 107) 'teise käpaga kaera haaras'. KH hibot
ponodai vedatt' ühten käden, a teižen
käden paidan heimai kivet kogož hienod
pendoupiäi (LT I 69) 'ühe käega hobust ohjast
juhtis, aga teise käega kogus põllult väik-
seid uive sāngi sappa'. T druškād pidetlär
heidän piän piän ventsäd ühten käden
(LK 3) 'peiupeisid hoiavad ühe käega nende
pea peal kroone'. KH sta .rikk ajuoi ka .htun
ol'enin (LT I 99) 'taat sõitis kahe põdraga'.
KH onedgi i,t'se ajanu ol'enil (LT I 101) 'oled
sa ise sõitnud põtradega'. KH pakaine kons
kuj-on hebonu ajades regi ri,džaiž (LT I 351)

'kui on pakane, siis hobusega sõites regi na-
giseb'. KH i vie d'älgene käzin träsime (LT I
330) 'ja veel seejärel kätega segasime'. KH šid
ii metuoizen soomen hu-ras kä:des pidau
mu. ahapiäi tšõ. kaitta (LT I 186) 'nii vasakuu
käe nimetu sõrmega peab maa suunas
torkama'. KH kaži maidot šüön, l'ipsuttan
kielen, a ved, d'uon häpettan (LT II 117) 'kass
söök püma, limpsab keelega, aga vett joob, ka-
keb'. KH šiu d'alganu, i rambi, tšiškaž (LT II
63) 'selle jalaga hakkaski lonkama'. KH hu-
paš, šilmäss, om belm, ei näge ii mida
šiu šilmän (LT II 285) 'vasakus silmas on
kae, ei näe midagi selle silmaga'. KH i
mohi kierat koponit hambahin käzivardes
(LT II 51) 'ja mõne korra hambaga näksis käsi-
varrest'. KH tabuoittan monembin käzin mie-
hen korvad (LT III 60) 'haaras mõlema käega
meest kõrvadest'. Pe 'hebon' veined ajenta
(Баранцев 1975 : 250) 'hobusega võid sõtta'.
KH huonuil hebuil vedetti pienemad re-
geD (LT II 44) 'halbade hobustega veeti väik-
semad need'.

e) mingit muud elutut eset:

KH š. d d'a. guoime sta. utšau ka. i ro. uno
(LT I 253) 'seal jagasime kauniga kõik võrd-
selt'. KH käm vie vi, tšau mayh, iškeda (LT

I 71) 'ta nel nāhvas vitsaga lūua'. KH ku-i
hān oli i-hten kieran tūlahin Nu. att'si-
nan d'ärveš (LT I 232) 'kui ta oli korol ahin-
guga Vaatsila järvel'. KH šidor vaste tuo-
rehe haugon lämbit'imme (LT I 308) 'selle jaoks
toore haluga kütsime'. KH drobun l'ibo kahtu
lienou pūttenu, ei lendanu i kunn enam-
bad (LT I 165) 'kaavli või kahega rist taba-
nud, ei lennanud enam kuhugi'. KH rihman
kiindittau kaguan i t'eravai l'indu kuonou
(LT I 159) 'paalaga kägistab kaela ja varsti lind
sureb'. KH i oman so.bau ka.ttau (LT I 89) 'ja
oma kleddiga katab'. KH päi t'sim, išked ei
pidanu (LT I 296) 'päiketega lūua ei nõõnuud'.
 KH konmaž, on katt'inpū iškede pōperiok nag-
nan puižen pval'izci t'surkai (LT I 183) 'kol-
mas katlapuu on lõõdud risti puunaela-
ga pealmisse puupakku'. KH pidav otta-
da puhtakann ašt'san piännai vet (LT II
68) 'peab võtma puhta astjaga pealt vetl'.
 KH pikkaraižed napset külbedes baine tošt
lūkit't'i hīl vakuoil (LT II 322) 'väikesed lapsed
vundes loopisid üksteist nende konnakarpi-
dega'. KH vi. naktuoittau tru.bau ka hē-l-
l'äne vi.dene vi.rstane kū: kui tru.bind
(LT II 105) 'tõrtsatab pasunaga, nii 4-5 nersta
taha kuulis mängu'. KH šid leikkaž, veit-

šukaižen nahkan ühtes kohtas (LT II 64) 'süs
lõikas väikse noaga nahka ühes kohas'.
KH mežikan ku otid maido (LT II 84) 'lu-
sikaga kui võtsid võid'. KH i šid muoran
vedi (LT II 63) 'ja süs vedas kõõvaga'. KH šid
liouxhütät keit šin sobau (LT II 122) 'ja süs
lehitad neid selle riidega'. KH šit šin klä-
pau ki. iditimme (LT II 21) 'süs selle pulgaga
pingutasime'. KH ka. natuoill oli ko. d'it šit
dotlu (LT II 36) 'paksude köitega olid ma-
jad seotud'. KH i šin pavaritšau kua-
ditt'i groba (LT III 206) 'ja selle kulbiga suit-
setati kirst'. KH si. rižet šta. nad po. nrem-
pväd re. bitud, na. ngedan hitin pa. ikat-
tu (LT V 89) 'sinised püksid, põlve pialt nä-
rud, valge riidiga paigutatud'. KH tšä-
pi, tšau ki. emuime (LT V 65) 'rätikuga hõõru-
sime'.

f) elukutsed, millega ennast elatata-
se:

KH tšabatõn ombemuxen piät šüöt' (LT III
34) 'kingsepatööga elatas end'. MB minna
tän promusnan piä i elä (LK 18) 'minu
pea ei ole selle ametiga'.

5. Adessiiv - ablatiiv väljendab tegemise
viisi. Näit. KH randaspiäi miäri, tšimme

šuaħun kuhe kohtai pidi purastada ros-
 tam (LT I 214) 'rannast mõõtsime sammuga,
 kuhe kohta pidi raiuma tõstaugu'. KH tai-
žen he. vuon nügide su: aitle (LT I 232) 'teise
 kõuga nüüd saite'. KH müo õngitimme grü-
zivou (LT I 209) 'me õngitsesime raskusega'.
 KH vahnemb brihat'tšu rävegaš pihan pa-
kann iähen (LT I 48) 'vanem pöög röökis õuel
 halva häälega'. KH vähän veden meadusei
 (LT I 322) '(miski) köis vähese veega'. KH mina
sei, t'sa. s hüväin mielen he. bon na. skeban
 (LT I 316) 'mina hea meelega kohe rakendan
 hobuse lahti'. KH anahan kaumehen taga
korbes haukuškaš koiraihe madanann,
iähen (LT I 342) 'all viljapõllu taga laanes
 hakkas koer madala häälega haukuma'.
 KH d'oga hei, t'sut käden ahtez brihat sa-
mü ižan nimen (LT II 357) 'iga heiu kätt
 andes kutsus noorukit isanimega'. KH heist-
šet pidet'ti tukad ühten kašan (LT II 226)
 'heind hoidsid juukseid ühes palmikus'.
 KH kass oli plētittu koumen säigehen (LT II
 226) 'palmik oli punutud kolme kinga'.
 KH šid olimme met'shikät hüväin mielen
 (LT II 178) 'süs olime metsamehed hea meelega'.
 KH voiž vähemban gorann elädä (LT II 116)
 'võis väiksema murega elada'. KH meil

Gurbuoižin Anni end'ženn, aiga man-
tuoi, iänen, itkedo (LT III 57) 'meil kurpose
 Anni ennevanasti oskas häälega nutta'.
 KH st'i. xxut pa. jatetti hūo mu. gomanu.
i. änen i mu. goman ma. tivan (LT III 194)
 'huletusi nad laulsid sellise häälega ja
 sellise noodiga'. KH i. t'se hū. rin miel'in ko-
d'i. ajau (LT III 280) 'ise hea meeliga sõidab koju'.
 KH pi. än riiput' pa. han mi: elenu (LT III 289)
 'langetas pea halvval meel'. KH ko. rben hi. e-
nonn. i. änen ko. ir ha. ukki (LT V 76) 'laanes
 vaikselt häälel haugub koer'.

6. Adessiiv- ablatiiv tähistab:

a) asendit:

KH kū. i. t'se zi. nolau vi. ruiD (LT I 182) 'kui
 ise kõhval magasid'. KH no se oune sow-
sem nägövänn (LT III 165) 'aga see ei olnud
 üldse nähtaval'.

b) tingimusi, mille ajal midagi toimub:

KH ke. väden pu. idau d'o su. rau (LT I 310)
 'kevadest peetakse rehte sula ilmaga'. KH ma-
danad randat t'sirittau vähän viinu
 (LT I 350) 'aga madalad rannad katte-
 vad jääkirmetisega vähese külmaga'. KH kons
sunan vedenu end'žimaine kier rasked'i
mada raižene (LT I 216) 'kui sula veega esi-

mest korda lasti madalasse vette! KH kuu-
vann, i.uman ku tūl'iskadou, se vai ša-
maidau (LT I 330) 'kuiva ilmaga, kui tuul

hakkab puhuma, see vaid kohiseb! KH mih-
maižen da pimedam, päivän krupnii kana
ot' pariem (LT I 209) 'vihmaga ja pimedal päe-

val suur kala võttis paremini! KH ši.d müö,
še.n hü.vän poudann, i.uman ka. ravuoit'
šime pe. revanuoile (LT I 325) 'siis me selle

hea kuiva ilmaga riisusime loogu! KH meil
kezan zuarann aigan, ku noužiškā tūt's
 (LT I 361) 'meil niel kuimal ajal, kui hak-

kas äikesepilv tõusma! KH pakaiženu, aiga
tanvenn, onetelt'i tšuran i toizen pat'tša-
had (LT I 362) 'tahel pakasega olid mõnikord

mõlemal poolel sambad! KH päipästoun, i
kuivam, päivän ei suame koš'sida (LT I 327)

'päikesepaistega ja kuiva ilmaga ei saanud

niita! KH štobi ol'tš keb'd'edemb märgan i.uman
 (LT II 17) 'et oleks kergem märga ilmaga!'

c) teatud seisundida

KH iet hervad oldi, ülen äijän hivän, mie-
len (LT I 121) 'need härrad olid väga heas

tujuis! KH šid, on hivän mielen (LT I 256) 'siis

on heas tujuis!'

7. Adessiv - ablativ tähistab aega, millal

midagi toimub.

a) aastaaega:

KH a end'z'imaižen haugin kui suame
kudun aiga keväden (LT I 345) 'aga kui
 esimese haugi saime kudemise ajal keva-
 del'. KH keväden pidau kogr siemeta pen-
done (LT I 170) 'kevadepaab kaera külwama

põllele'. KH püüd, ambutti šügüzen (LT I
 170) 'püüd lasti sügisel'. KH šit ko'idisuoř
randan ka but kuarži šü-güzen (LT I 199)
 'hii Kortiosoo ääres haagu laasis sügisel'.
 KH ühten, kiveran oli buab d'ianii napšot
kat'šomai kezaiženu aiga (LT I 48) 'ükskord

vanaema oli jäänud lapsi vaatama suvi-
 sel ajal'. KH ajenemme kezan venehen šihe
dorogai suai (LT I 45) 'sõidame suvel paa-
 digor selle teeni'. KH a tarven sanutt' ni-
ru (LT I 353) 'aga talvel öeldi pakane'. KH üh-
ten ru.otan pü.üd'imme ta.venen (LT I 190)
 'ühe noodaga püüdsime talvel'. KH ka voi
tarven grüzad vedada (LT II 13) 'ka võib

talvel koormat vedada'. KH tol'ko kezan pi-
di pidada kuivas nohtaš (LT II 17) 'ainult

suvel pidi hoidma kuivas kohas'. KH keväi-
denn, i kaikež kezan (LT II 114) 'kevadepaab ja

kogu suve'.

b) ööpäeva osa:

KH i e. htaiz'in mü-öhašt'si (LT I 346) 'ja
 õhtul hilja'. KH a e. htaiz'in vai hu. onduk-
sen t'üö lä. h'itt, aino ne. ottat püüdämäi
 (LT I 196) 'aga õhtul või hommikul te ikka
 läksite roota medama'. KH šit kirehtet'ti huon-
dekseu pimedas, štobi iiken ei nägiz (LT I 216)
 'süs kiirustati hommikul pimedas, et keegi
 ei näeks'. KH ku pä. ivän redetannus ka
pä. ivän n. k pa. genniz, i: äre (LT I 228) 'kui
 päeval oleks vetud, süs päeval süg oleks
 põgenenud ära'. KH minä ü. önn, e. m. paš-
tunu (LT I 231) 'mina öösel ei tahtnud'. KH
a üön külmaü sen, rumen (LT I 168) 'aga
 öösel külmetas selle lume'. KH šit huon-
dekseu mina noužin aiguooh (LT II 14) 'süs
 hommikul mina tõusin vara'. KH päivän
päipašton pehmit' ponzni, t'san (LT II 26) 'päe-
 val päikesepaistega see rõõpad pehmenesid'.
 KH šid e. htaiz'in tu. ned re. durobat pi. äu
 (LT II 40) 'süs õhtul tuled, porised rõivad sel-
 jas'. Pe "huondexen häi 'lähtön 'sinna (Ea-
 panuseb 1975: 251) 'hommikul ta läks sinna'.
 T huondixs'en ku nostä ü magadus (LK 2)
 'hommikul, kui tõustakse magamast'. MP
koera päivän proklänimä (LK 221) 'koera
 päeval kirusime'.

c) kuud, aastat:

KH nidentõšt päivän augustan (LT I 74) 'müetüstrüimnendal augustil'. KH anakuu ei kana õngenn, otlanu (LT I 362) 'vanal kuul kala ei võtnud õnge'. Pe toizen'vuo-
den tüöttih 'misti' (Bapauseb 1975:230) 'teisel aastal saadeti teade'. Pe ka'em mü-
ta, minä "mittuman'vouden" (Bapauseb 1975:202) 'ma ei mäleta, mis aastal'.

d) nädalapäeva:

KH end'zimaižiks pühit'imme nädal'in kou-
mampäivän (LT III 102) 'esimeseks paastusime nädalaks kolmapäeval'.

e) muud:

KH ka. heksanden, ü. heksänder he. dal'in
ku. deu ka. na (LT I 169) 'kahesandal, üheksan-
dal nädalal kala koeb'. KH se. ol'i e. nidiženn
a. igan (LT I 62) 'see di endisel ajal'. KH a. to. i-
žen to. izen ki: era üü. öD (LT I 110) 'aga tei-
se tööd teisel korral'. KH ko. ns tu. nou t'su. a-
šut kä. deš kudannin mi. nutuol hän
su. l'ike (LT III 260) 'millal tuleb kell käes, neil
minutitel, kui lubas'. KH tune t'an t'suainu
(LT III 93) 'tule sel kellaajal'. KH i madon kes-
kess, orem piästänü me, t'sas koivuš(t),
kabrast (LT II 15) 'ja töö vahel ajal olen rebi-
nud metsas kaskedelt ree kodarat'. KH end'iženn
a. igan pi. det'ti e. mähis ta. no nuois ä. i

le. hmiD (LT II 77) 'endotel ajal peeti mõnedes taludes palju lehma'.

8. Adessiv- ablatiivi kasutatakse tihti possessiivses tähenduses. Näht. KH teill, on lähin pendod (LT I 45) 'teil on põllud lähedal'. KH hänn oli end'žimaine poig Miša (LT I 65) 'tal oli esimene poeg Miša'. KH me-il läht' ka. heksas ta. ruois se. it'tšēmexūme ka. heksakūme ži. rattad me. t'tšai (LT I 332) 'milt läks kahesast talust 70-80 looma metsa'. KH ka kudamann, on lūgūde hüvä šilm (LT I 260) 'vaat kummal on niid hea šilm'. KH Pešin, oli poig Vanja (LT I 69) 'Petril oli poeg Vanja'. KH Ollin, oli poig rodizun-
nu (LT I 46) 'Ollil oli poeg sündinud'. KH vah-
nemban poigan naine oli Vanuoi (LT I 72) 'vanemal pojale oli naine Vanja'. KH mak-
sad ahvenen, ei. one (LT I 254) 'maksal ahvenal ei ole'. KH Safka-dväd'an, oli hüvä miel (LT I 240) 'one Safkal oli hea meel'. KH mi-na
onem mo. hi kirrat kixūni vi. ka. bam
Va. šan (LT I 223) 'mina olen mitu korda sü-
sinud veel Kaba Vajalt'. KH a. ke. nu, oli
mequoinē he. bo (LT II 62) 'aga kellel oli selline
hobune'. KH a. kudamil lehmīn nū hāh-
dāss, oli (LT II 82) 'aga millisel lehmäl oli hea

sabas! KH ühten mužikauu, oli müödär -
ubehvarz (LT II 60) 'ükel mehel oli täkkvarss
müüa! KH keill, oli postojanno kaiken
aigan (LT II 61) 'neil oli pidevalt rogu aeg'.
KH Ju. rbusiženn, oli hebo vä. häst ku. o-
nomB (LT II 57) 'kurposel oli natuke halvem
hobune'. T ende oli tuatõn päig (LK 1) 'na-
nasti oli isal peeg'. KH eniman koirinu,
ouettel' tošt karwad ruapuois (LT II 116)
'enamikul koertel olid tavaliselt toost vär-
vo käpad'. KH mi. nün na. ižen, ko. nž mina
na. in, oli su. ouvarko (LT II 33) 'minu naisel,
kui ma abiellusin, oli soolavakk'. KH hüväu
hebon meil kaugas pidetti näseirik (LT II 19)
'heal hobusel meil peeti kaelas kaalolint'.
KH lehmänu, oli ugrit (LT II 80) 'lehmäl olid
kiinid'. KH ku. damanu, om pa. rem, re. gi
(LT II 19) 'kellil on parem regi'. KH i. iitell, oli
padanikuoill, oli müödävid nunnuižid
(LT III 43) 'ja neil potinaupmeestel oli savi-
linde müüa'. KH hüvädgi pruazhikad
old'i Voronova (LT III 95) 'kas Voronovad olid
head pühad'. KH Ilu. ian Stõ. panan ši. un,
oli va. rget ko. ir (LT V 49) 'Ilvja Stepanil
oli valge koer'. KH ši. d oli... minun di. e-
dan Mi. triaižen Na. šan šin me. lliit's (LT
V 41) 'siis oli minu vanaisal, Mitriaise Nas-

jal, veski'. KH mi·nen d'i·edan ve·l'len
he·l' t'ü·t'töd oli (LT V 30) 'minu vanaisa
 vennal oli neli tütart'. Pe 'enzimäine lapsi
minua Iran, oli (Bapauseb 1975:212) 'esime-
 ne laps mul oli Iran'. Pe sigä motat
hein venehet kai (Bapauseb 1975:271) 'seal
 on neil paadid'. Pe heinu, oli tunnu bri-
ha armis kodih (Bapauseb 1975:272) 'neil
 oli poiss armeest koju tulnud'. Pe hänen
oli "piššali (Bapauseb 1975:246) 'tal oli vi-
 bu'. Pe 'mužikan, on 'perih sūri (Bapauseb
 1975:228) 'mehel on suur pere'.

9. Adessiiv-ablatiiviga väljendatakse
 isikut, kelle heaks midagi tehakse. Näit. Pe
minä 'kuomanne 'olettelin tožo 'het'sin
"Vasameikin 'enzimäizen, tütären (Bapan-
 useb 1975:213) 'ma olin onu Vasja esimesel
 tütreel vaderiks'.

10. Adessiiv-ablatiiv väljendab isikut,
 kellelt midagi võetakse, küsitakse, ostetakse.
 Näit. KH hüö kävütt'i meil küzimäi (LT I 252)
 'had tulid meilt küsima'. KH ost'simm, äi-
jän uopariin (LT I 148) 'ostsime palju laplas-
 telt'. KH otett'i toizen susödan vengäi hei-
nad l'ibo ongid (LT I 337) 'võeti teiselt raab-

ult nõlgu heina või õlgi! KH a l'eva eh-
taižinu, akan küzüu (LT I 339) 'aga des õh-
 tul naiselt küsib! KH muõ küzüime D'epuoin
D'esan (LT I 120) 'me küsime Jepo Jšalt! KH

mina O.kunovau küzüu (LT I 98) 'mina Oku-
 lovilt küsin! KH äijäm ve. müod kebit' heil
 (LT I 226) 'palju nõrke katki kistud neilt! KH

d'umaran emä küzüi d'umaran (LT I
 359) 'jumalaeema küsis jumalalt! MP a
Nanka küzüu akan (LK 222) 'aga Nanka

küsis eidelt! MB pap tunou i küzüu že-
nikou (LK 256) 'papp tuleb ja küsib peigme-
 helt!'

11. Adessiiv-ablatiivi kujulised on mõned
 postpositsioonid. Näit. KH še. ikaižin sū. i-
pend, oli ke. skenu, obodaD (LT I 55) 'Sen-
 kaise suupõld oli kopli keskel! KH nai-
žen d'algen (LT I 160) 'naise järelt! KH šid,
oli hänen rindan Mitrovižin, t'amuoi (LT
 I 72) 'süs oli tema kõrval Mitrosi talu! KH

Ha. l'd'ärven kü. län lä. kinu, oli d'e.
šun külä (LT I 81) 'Haljärve küla lähedal oli

Jesu küla! KH üks rand oli vedem piän,
teine muam piän (LT I 54) 'üks äär oli

vee peal, teine maa peal! KH na, t'san auu
ol'di suoned (LT II 82) 'kõhu all olid sooned!'

KH Ko. saunne kü. läi oli ke. sken šid do-
gen (LT V 12) 'Kosalme küla oli keskel sellel
jões'. KH hänen rindan seižui (LT II 28) 'tenua
kõrval seisis'. MB mättähän an viru d'änöi
(LK 251) 'mätta all magab jänes'. KH riel'
rei, t'sukäšt' ühtin zontikàn an (LK 25) 'reli
reiuut ühe vihmavarju all'.

III. Allatiiv

Allatiivi varasemaks üldlääneresoomeliseks lõpuks on olnud $-^* \underline{\underline{len}} > -^* \underline{\underline{len}}$ (Pajusalu 1957:164).

$-^* \underline{\underline{n}}$ on sama latiivi sufiks, mis datiivses genitiivis ja illatiivis (Hakulinen 1979:105).

N. Zaitzeva märgib, et „soome-ugri algkeeles allatiiv omas lõppe $-^* \underline{\underline{len}}$. Analoogiliselt teiste väliskohakäänetega allatiivi lõppe ilmus geminaat $- \underline{\underline{ll}}$ ja allatiiv omandas järgmise kujie: $-^* \underline{\underline{llen}}$. Allatiivi sufiksi komponendiks on: $\underline{\underline{l}}$ element, mis on väliskohakäänete seria tunnuseks, ja $- \underline{\underline{n}}$, mis läheb tagasi üldse latiivi sufiksini $-^* \underline{\underline{n}}$ ” (H. Zaitzeba 1981:118).

Väliskohta märkiva $- \underline{\underline{l}}$ gemineerumine tuleneb adessiivi mõjust (Hakulinen 1979:105). Sama kinnitab ka E. Pajusalu: „Osas lääneresoomse keelte esinev geminaadiline allatiiv annab põhjust oletada, et juba üsna varakult, veel lääneresoomse aluskeeles, on allatiivi lõpp $-^* \underline{\underline{len}} > -^* \underline{\underline{llen}}$ ja seda ilmselt adessiivi mõjul, kus geminaat on hää-

likuseaduslik" (Pajusalu 1957: 165).

Et läänemere aluskeeles on allatiiv olnud *n - lõpuline, seda tõendavad säilinud n - lõpuga allatiivivormid soome murretes, näit. savo murrete põhjaaladel kanale (kauroja) 'kanale (kaeru)'. - . Sama kõnelevad vanema kirjakeele mälestusmärkide andmed, näit Agricola keelepruugist kuningaillen 'kuningatele' (Pajusalu 1957: 165).

Allatiiv (peamise tähendusega kellele? millele? kuhu?) kõikidel pärisuvarjalastel ja enamikul aonuslastel on langenud kokku adessiiviga ja omab käändelõppu: pärisuvarjalastel - lla (- llä), aonuslastel - l, lüüdlilastel (kus allatiiv ei lange kokku adessiiviga) - le; näit. lüüdlilased ütlevad stari kale, aonuslased stari kale, pärisuvarjalased stari kalla 'vanamehele' (Fennok 1958: 52).

Karjala kule lüüdi murdes on allatiivi käändelõppus ainsuses - re (- ure) ja mitmuses - ai - järe - le (- lle). Näit. šeinä re 'seinalle', pendone 'põllule', suon randuoile 'soo äärtele', Timuoile 'Timule', i tšerne 'endale'.

Allatiivi funktsioonid

1. Allatiiv väljendab kohta.

Kohatähenduslik allatiiv märgib, käände olemusest olenevalt, põhiliselt kohta, kuhu tegevus on suunatud, s.t. kohta, kuhu minnakse, suundutakse, asetatakse jne., kuhu midagi minnakse, suunatakse, asetatakse jne., kuhu leiab, sügeleb midagi mit tegevuse läbi, kuhu midagi paistab, kuulub, ulatub jne. - . Allatiiv tähistab aga ka paika, kus tegevus toimub. Peale selle võidakse allatiivi abil funktsioneerida veel mitmeid muid kohasid, millede puhul allatiiv ei esine enam puhtväliskohakäändena. Nii märgitakse allatiiviga (sise) ruumi, kuhu minnakse, kellegi või millegi juurde, lähedusse minemist või suunda, kuhu pööre minnakse. Naadeldavatel juhtudel on allatiiv olemuselt üldkohakäändeline (Pajusalu 1960: 88/89).

a) chituse osa või eset:

KH šid läht' t'sšaunam pordakine d'än-

gene suužbad (LT I 85) 'süs jumalateenistuse järel mindi palvemaja trepile'. KH heinad kuaduoime ratt'ane (LT I 330) 'heinad laotasime põrandale'. KH ied miet'i bokane magatta pit'uznaut't's'ai (LT I 306) 'need län-sid küjeli magama pinnupidi seinapiingile'. KH „pane” sanu „hot’ Pü. hä Mikmu še. inäse (LT I 314) 'pane. ütleb. kas või Püha Mikael seinale'. KH hän sem. ja. dam pani stona-ne (LT I 218) 'ta pani selle paja lauale'. KH i hän langen šinna šeibähine šü-dämei (LT I 158) 'ja ta kukkus sinna teivaste sisepoolele'. KH ahtuoime o'id'izene (LT I 307) 'ahtsime partele'. KH va. i, kui še. rdane sta-rik s. a. juoi he. bou (LT III 51) 'kohe kui taat sõotis hobusega sillale'. KH ende šei-nane panendad pidi svätt'ida (LT III 165) 'enne seinale panemist pidi nisse õnnista-ma'. KH emänt kogus stonane (LT III 95) 'emand kogus lauale'. KH se. , kui sto. na-ne pa. hi (LT I 29) 'kui ta lauale pani (kand-le)'. Pe „põwimeh 'ratt'aine 'heitetäheze (Баранев 1975: 212) 'laskuvad põlvili põ-randale'. T kudamäd on d'igätü suvad-bõs stonane (LK 3) 'mis on jäänud pulma-dest lauale'.

b) maastikeala, pealispinda:

KH Ni. ngan suone ka. zvan mü. ruid
 (LT I 52) 'Niska sool kasvab palju murakaad'.
 KH oli pväne pandu kived i kivine piä-
ne derbenid (LT I 93) 'oli peale pandud ki-
 vid ja kivide peale rohumättad'. KH hü. ö
a. jetti ra. gedane d'ärvene (LT I 144) 'rad
 sõitsud lagedale järvele'. KH h'it suil-
piäi letti me, t'suoid i kopparit kuivane
hiemeksene rübömäi (LT I 155) 'rendelt soo-
 delt metsised ja teedekanaad lendasid
 kuivale heemele rübelema'. KH dorogane tu-
l'omme (LT I 87) 'tulome teele'. KH üks, on d'iäni
komeim Vanja kod'i rökäa, mu, käi on
pananu (LT I 86) 'kono Vanja talu on jää-
 nud heemele, kõik muu on põlenud'. KH äi-
jäg, on kasvane kündämättömäne kohta-
ne (LT I 272) 'palju on kasvanud kündmata
 kohale'. KH höstö vedetti d'älgene pendone
 (LT I 171) 'sõnnik meti pärastpoole põllule'. KH bua-
hüpi pihane (LT I 48) 'vanaema hüppas õue-
 le'. KH a, d'oga abajane ei ühten d'ütte ka-
rat tunne (LT I 252) 'igale abajale kala ei
 tulnud ühtemoodi'. KH aira k'rektimne ru-
mene (LT I 327) 'aina kireustasime nurmele'.
 KH a tanven ke ragenov, ülen äi rund
d'iäne (LT I 202) 'aga talvel, kui sajab palju
 lund jääle'. KH hän sinna pe. nolone ba-

l'uskonnuuste mä·ri (LT III 288) 'ta läks sinna põllule papi juurde'. KH kui lähtimme Äh-žene (LT III 117) 'kui läksime Äänisele'. KH kezai-ženu, aigann, oli viedu ujožajare razad i rambahad (LT III 148) 'suvel oli karjamaale viidud vasikad ja lambad'. KH mä·ri pe·udo·ne (LT V 37) 'läks põllule'. Pe 'ššasau' mägene 'nostik "kall'somah" (Баранцев 1975: 210) 'Kabe-vmäele ronivad vaatama'. T i levite: ttä^u kanad d'ä·nē külmäte: ttävākš (LK 8) 'ja laotatakse kalad jääle külmutamiseks'. Š se suotēttud meree randare (LK 41) 'see on viidud mere rannale'. Š štd hän pūtui merene (LK 182) 'süs ta jõudis merele'.

c) muud kohti:

KH mān gätt, end'izene kohtane elämäi (LT I 46) 'minge endisele kohale elama'. KH mä·rimme ka·hten suon ra·rdane (LT I 163) 'läksime kahe soo äärele'. KH püu lent, pīs-kune (LT I 172) 'püü lendas kuldvitsale'. KH säggene kui siemenDž (LT I 170) 'kõrvetü-kale kui küvas'. KH panimme muaka hange·ne (LT I 169) 'panime maha hangele'. KH št·t sinne e·id'žimažene pouvene ra·skenne mu·otan (LT I 201) 'süs sellele esimesele kõäna-kule laseme nooda'. KH ištenuime murgira·ne stouan, tagare (LT III 100) 'istusime kom-

mikusöögile loma äärde! KH pū oli nā-
gennu teizene pūne piāne (LT III 202) 'pūe oli
lāngenuid teisele pūele peale! KH hā. n oli
otettu voi. nane (LT III 109) 'ta oli võetud sõtta'.

d) suunda:

KH mānin flaudanaruž, dorogaol müöi
shatnambin šelgāne (LT I 155) 'lāksin flau-
danalusteed mööda Matlamme seljale! KH ka-
ra heit'che šūnembane (LT I 210) 'kala las-
kus sūgavanale! KH šit tu. l'imme d'ia. l'gi-
rei sta. n'sijane (LT I 100) 'šūs tulome tagasi
jaama! KH minuž, koir d'uokš omone par-
dahine (LT I 141) 'mīne koer jooksis oma vä-
navale! KH mā. n'imme piāli, t'si d'ā. ves
to. izene bokane (LT I 98) 'lāksime üle järve tei-
sele poolele! KH vuiškaupiāi banxonane
mānders, oli ukš (LT II 389) 'pööninquit rōdu-
le minnes oli kitsas ukš'.

e) kehaosi:

KH ko. i'di nouš ka. ktene d'a. ugame (LT I 54)
'karu tõusis kahele jalale! KH ištēzui hāne
pol'vine (LT I 172) 'istus talle põlvele! KH hā. m
mille hu. rane d'a. ugame po. l'G' (LT III 89) 'ta
astus mulle vasakule jalale! KH Omelka ot'
t'saškan kädei, pani hūl'ine (LT III 99) 'Omelka
võttis tassi, pani huultele! KH kaži hüppā
pol'vine (LT III 140) 'kass hüppas põlvele! KH komwa-

tšmile oli pandu maag (LT I 159) kõrvadele
oli pandud toet. MB a mina šidom, pai-
kai, šilmine (HK 297) aga mina seon rätiku
silmile.

2. Allatiiv väljendab olemise, tegevuse,
toimumise kohta, kuhu siirdutakse. Näit. KH mä-grämpēžine pidi mä. hdäi Rā. ipä-
kōn su. os pi: ali, tši (LT I 177) 'mägrapesade-
le pidi minema üle Rāipako soost. KH minä
ü. lähäks miškane ka. vadot ka. ndan
(LT I 316) 'mina kannan kotid üles pööningule.
KH mä. hi šinna mo. giuuoile (LT V 99) 'läks
sinna surmuale. KH ko. rmandem, pä. i-
räm, pidi lä. htä pü. öndiškšine (LT III 53)
'kolmandal päeval pidi minema vastukä-
laskäigule. Pe Ivaniška da Marja läh-
tedoh 'omane, muane (Bapuseb 1975: 258)
'Ivan ja Maria lähevad oma kodumaa-
le tagasi. Pe hāi 'tunae kanikušine (Ba-
puseb 1975: 205) 'ta tuli vaheajale.

3. Allatiiv tähistab mingi töö või
tegevuse kohta, kuhu minnakse. Näit. KH kon-
ka. müime nu. otane (LT I 217) 'kui käisime
loodal. KH māhi muard'ikone (LT I 136) 'läks
majule. KH a, kui nuotane lähtes (LT I 216)

'aga kui noodale lähed! KH hän mä. i
flu. abd'ärväi bu: ttv kü õgene (LT I 82) 'ta
 läks Ilavajärvele raagu õngele'. KH l'innai
vedet'ti bazarine müödäväks (LT I 258) 'lin-
 na veeti turule müügis'. KH minä lä. htem
me. l'li t'sane (LT I 315) 'mina lähen veskile'.
 Š lähti õgene (LK 48) 'läksid õngele'.

4. Allatiiv tähistab saajat, kellele antakse,
 valmistatakse, tuleb midagi. Näit. KH se
ottae sen lihaparaižen kädei i taritt'sou
d'ogahizene (LT I 160) 'see võtab selle lihapala kät-
 te ja pakub igaühile'. KH baba hä. m. andui
so. biD i m. orembane sizarene Ma. šane an-
duoi (LT I 90) 'vanaema andis talle riided ja
sooremale õele Mašale andis'. KH a. ngli t'sa-
nuile Mu. rmanoi va. jeht' ü. hemsäsadad
ru. blaD ku. volaD (LT I 100) 'inglastele Mur-
mansis vahetas 900 rubla kulda'. KH šinun
sizarene ma. ksam, tämän (LT I 199) 'sine õele
massan selle'. KH šid i t'senne ke. ittada suam-
me (LT I 232) 'sellest endale saame keeta'.
 KH ka he. ile lienuu m. oden's ü. htere mi. e-
kene (LT I 99) 'vaat teile jätkus aastateks
ühile mehele'. KH hänne antau d'engad (LT

I 256) 'temale annavad raha'. KH što vähän
andui lehmäne pol'zad ratt'sai (LT I 330)

'et (se) andis lehmale nähe baitu kõhte'. KH
heinad meil žitvatane ei süötetse (LT I 329)
 'lehma meil karjale ei söödeta'. KH hejan
heinad linnaraižed ostette lüpsäjäine leh-
mine (LT I 324) 'nende heina linlased ostvad

lüpsvatele lehmadele'. KH ie.d. da.guaine
ka.i ühten d'ü.tte ühten v.rdan d'o.ga
pa.išt'sikane (LT I 254) 'need jaotatakse kõik

rõõdselt igale osanikule'. KH ru.otampüüdä-
jäne karia e.i muga tu.nne (LT I 254) 'kala-

meestele samuti ei tulnud kala'. KH da.ke.u-
käl'ištuoile d'a.guoin (LT III 209) 'ja vaestele

jagasin'. KH a.ñ'i. üks sto.kan ie.vestane
i že.kixone (LT III 61) 'anti 1 klaas pruundi-

le ja peigmehele'. KH hi.enod d'engad d'agdi-
ti na.pšine i va.krembine (LT III 66) 'peenraha

jaotati lastele ja vanematele'. KH o.tpusk
oli d'a.rassimaižem ma.štuoile d'i.ätet-
tu (LT V 42) 'korraldus oli antud Yarassimai-

se šhatile'. KH o.mas ta: petus ko.id'jaz
d'a:guoin t'ü.t'üöle k'e.id'žid (LT V 27) 'oma

tapetud karust jagasin tüdrukutele tüüsi!
 KH š'i.d mina ru.otan zda.on ša.bajovane
 (LT V 14) 'süis ma loovutasin nooda Sabajovale.

T pervahan šiemëndäižäre an tuorj kor-

me d'iaitsäd (LK 7) 'linanilvajale naine toob

üdme kanamuna'. T ženixen rodnäre anttai

rahd'od (LK 2) 'peigmees annetas sugulastele kinke'.

5. Allatiiv tähistab olendit, isikut, kelle poole pöördutakse, kellele midagi öeldakse. Näht. KH Omozaine Vaška starik keele sanu (LT I 341) 'Omosaise (Vassili-baat) ütleb nile'. KH Mitricaine Vaša sanui metš'nikuoi (LT I 172) 'Mitricaise Vaja ütles metsameestele'. KH i d'uman sanui häikine (LT I 359) 'ja jumal ütles härgale'. KH mina, sanuen šil (LT I 359) 'mina ütlen sinule'. KH na, tš'al rii lä hteis ie vruoi meile (LT I 95) 'ülennus muones übles meile'. KH e na sanu hi ke vne (LT I 323) 'ära ütle kellelegi'. KH tütt'ärene sanu (LT I 358) 'tütrule ütleb'. KH ej orau dou det sanuda raižene (LT I 70) 'ei olnud aega öelda naisele'. KH ižane sanuin (LT II 13) 'isale ütlesin'. KH se roskaži douhtviti (LT II 295) 'ta jutustas arstile'. KH Omel'ka sanu omire borarištš'uoile (LT III 99) 'Omelka ütles oma seltsimeestele'. KH gošt'at sanutt'i šennuoile (LT III 99) 'külastas ütlema simole'. KH šit sanutti širu, ostajane (LT III 381) 'nii öeldi sellele ostjale'. KH kudamad nič, ordau kegži rahnad iet toko mü tentau da roskažitau morembire (LT III 97)

'vanad, kes on veel elus, vaid need mäleta-
vad ja jutustavad noorematele'. KH a me-
jan leišt'sed tämä pajo suraditt'i i pa-
jatett'i hüvaks mänijuoile da for'sunuoile
(LT III 24) 'aga meie leiud teevad selle lau-
lu ja laulavad uhkustajail ja keigari-
le'. KH hän sanu, viadnikane (LT III 134)
'ta ütles politseile'. KH hän ro. skaži vie
mi. lle (LT V 11) 'ta jutustas veel mulle'.
KH ro. skažim ba. bane šinne u. nt (LT V
86) 'jutustasin vanaemale unol'. Pe 'midā
sanoda 'moin, oli is šano 'känele (Бара-
уеб 1975: 204) 'mies talle ka ei ütle'. Pe izāne
sanou (Барауеб 1975: 229) 'isale ütleb'.
Pe 'Marja 'sanou T' vaniškane (Барауеб
1975: 255) 'Marwa ütleb Ivanile'. T pāig
ripquu izānē (LK 1) 'pāig hüüab isale'.
KH d'uoi hän sen da and "oi spassibon
tsarine (LK 21) 'ta jõi selle ära ja ütles tsa-
rile aitäh'. KH michelemäinjäne sanutt'i
(LT III 20) 'mehelennijale öeldi'.

6. Allatiiv väljendab seda, kellele mehe
mõnnae. Näht. michele mänöü ka riorgu-
sü mužok püttü (LT I 336) 'kui mehe lähes,
naat ilasuu mehe saab'. KH O. k'usoi tot-
ka oli männü si. l'uoi ži mi. chele (LT I 184)

'tädi Oksana oli läinud sõpraste mehele'. KH jesli keuh rei t'suol mähi Bohatam bii-
han - tagaxe micheue (LT II 296) 'kui vaene tüd-
ruu läks ukka pojale mehele'. KH mä·hi mi·e-
heue (LT III 15) 'läks mehele'. Pe 'hiantle daže

'reidine "micheue 'märiškändön ka tarmut-

tih itketänmäs (Eaparusel 1975: 215) 'teda kut-

suti pulma itkema, kui reue mehele läks'.

7. Allatiivni kujulised on postpositiivsed.

Näit. KH i sauvett'i - lõmbäri - pikuoinikas
haudam - pväre strübaine (LT I 93) 'ja chota-

ti kadunudese kava peale tikendamatat rak-

ked'. KH štobi kūzahaižed ei nostaiž vedem-
pväre (LT I 115) 'et kuused ei tõuseks vee pea-

le'. KH ištzeui pikui kūzahaižei lähine
(LT I 172) 'istus soore kuuse lähedale'. KH pa-
renime e·id'žimaižeks lü·hükäižep keskeue
(LT I 326) 'paneme esõuks lühikese keskele'. KH me-
režid e·m muinu nostad d'iäm - pväre
(LT I 225) 'rüsa ei jaksanud tõsta vee peale'.

8. Allatiiviga bähistatakse possessiiv-

sust. Näit. KH minun iža regid mad'i
i t'senne i vie mūdärväks mad'i (LT II 13)

'minu isa tegi regid, endale ja veel müü-

giks tegi'. KH lehmäne sadul' selgäj ei sobi

(LT III 24) 'lehmale ei sobi sadul selga'.

9. Allatiiv tähistab isikuid, kellele müda-
gi müüakse. Näht. KH na. kuan sem onüö
mü. öime pe. itot'si tožo Pe. trovskuohe
tu. ttavine (LT V 56) 'selle raha müüsume ka
salaja Petroskoiis tuttavatele'.

IV. Ablatiiv

Reale indo-euroopa keeltele on iseloomulik kõänete arvu järkjärguline vähenemine ja selle kõrval analüütiliste vahendite areng väljendamaks loomeni süntaktilisest positsiooni lauses (eriti prepositsiooni). Kui indo-euroopa aluskeeles loendatakse 8 kõänet, siis kaasaja poola keeles on 7, vene keeles 6, saksa keeles 4, inglise ja rootsi keeles 2 kõänet.

Täiesti teisiti on olukord soome-ugri keeltes. Enamiku soome-ugri keelte areng antud etappidel, vastupidi, on seotud pideva kõändelise süsteemi laienemisega, kõändelõppude arvu kasvuga. Soome-ugri keelte võrreldavas grammatikas arvatakse, et nende keelte suurima läheduse perioodil oli mitte rohkem kui 5-6 kõänet, samal ajal kui kaasaja soome keeles on 14, eesti keeles 14, liivi keeles 12, komi keeles 16, vepsa keeles 16, vepsa keeles 17, erza-mordva keeles 11, ungari keeles 22 kõänet (Dybova 1956: 69).

Suured võimalused soome-ugri keelte käännetesüsteemi arengus peituvad nende keelte grammatilise ehituse eripärastes, indo-euroopa prepositsioonidele vastavad siin enamuses postpositsioonid, aga postpositsioonid võivad teatud tingimustes muutuda käändelõppudeks (mida ei saa juhtuda prepositsioonidega). Sellele muutusele aitab kaasa ka asjaolu, et postpositsiooni ja temaga seotud noomeni käändelise vormi vahel ei või seista mingi teine sõna, samal ajal kui prepositsiooni ja temaga seotud noomeni käändelise vormi vahel võib seista, näidaks. adjektivi või partitsiipi (Дыффуна 1956 : 70).

P. Palmes märgib, et „soome-ugri keeled kuuluvad aglutineerivate hulka, siis on eriti postpositsioonid võimud substantiiviga liitudes muutuda käändelõppudeks (Palmes 1973 : 276).

Soome-ugri keelte ajalugu tunneb kahte võimalust käändelõppude moodustamiseks. Palju varemad, tõenäoliselt rüvetatud primaarsed käänded, moodustusid käändelõppude abil, millede päritolu on tänapäeval raske kindlaks teha. - . Palju hilisem ja erandiselt produktiivsem on või-

malus moodustada käändelõppe postpositioonidest (Dyðpobuna 1956: 70).

Postpositioonilise päritoluga käändelõpped ei hõlma mitte kõiki soome-ugri keeli, vaid üksikuid keelte gruppe, sageli ka üksikuid keeli, mis ilmselt annab tunnistust nende käändelõppude küllalt hilisest tekkimisest.

Postpositioonilise päritoluga käändelõppudest kõige vanimaleks osutuvad s-sisekohakäänded: inessiiv, illatiiv, elatiiv (Dyðpobuna 1956: 70).

Etanoloogiliselt sisekohakäänetele moodustuvad ka väliskohakäänded: adessiiv, ablatiiv, allatiiv. Nende käänete tekkimisega tavaliselt seotakse sõnamoodustuslik refleks -la (-lä), millel on kohtaosutav tähendus (Dyðpobuna 1956: 71).

Ablatiivi läänemeresoomeline algueju on olnud *-lta, *-ltä. Siin liitus l-elementidele varemalt aluskeelde tagasiminev ablatiivne sufiks *ta-, *tä-.

Ablatiiv tekkis nagu adessiiv-ablatiivgi. l-de liitus separatiivi ta-, tä- element (Hakulinen 1979: 104).

Karjala ja vepsa keeles on uued elatiiv ja ablatiiv käände vormid moodustatud käändelõppude abil, mis vastavad

soome postpositatsioonile päin, mida kasutatakse seena tähistamiseks (Dyðpobuua 1956 : 82).

Et eraldada ablatiivset tähendust (küsimus kust ? millest ?) adessiivsest tähendusest (kus ? millal ?) adessiiv-ablatiivi -l-ile liidetakse postpositatsioon päi.

Postpositatsioon päi liitub adessiiv-ablatiivse vormiga ja tekitab uus ablatiivi käändelõpp.

Uus ablatiivi lõpp moodustub väliskoha-käändelõpu -l- abil, millele liidetakse päi (Dyðpobuua 1956 : 83).

Sama ütleb ka A. Laanest oma teoses „Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse“. Karjala keele Aunuse ja liidei murdes ning neptsa keeles on ablatiiv muutunud vormiliselt adessiivi sarnaseks, kuid sageli liitub neis keeltes ablatiivile postpositatsioon päi (krydü päi), mis on muutunud käändelõpuks (Laanest 1975 : 106).

Näit. randaupäi 'rannalt', pihaupäi 'õult', meilpäi 'meilt'.

Ablatiivi funktsioonid

1. Ablatiiv tähistab kohta.

Oma põhifunktsioonis - kohamäändena - märgib ablatiiv usuaalt tegevuse lähtepaika, kohta, kust tullaakse, eemalduetakse, lahutatakse, kust midagi võetakse, tuleakse, kust midagi saadakse, leitakse jne. Sünjumeres on selgesti eraldatavad 2 rühma: a) ablatiivid, mis märgivad tegevuse lähtepaigana mingisugust pinda, ja b) alor märgivad ablatiivid. Nendes rühmades näeme ablatiivi n.ö. väliskohamäändena (Pajusalu 1955: 133).

a) ehituse osa, eset:

KH tuoin viiskarpiäi (LT I 250) 'tõin pööningult'.
KH a leiptaiginam potkaidau piivankarpiäi,
cäre (LT I 169) 'aga taigapäält kukkus ahjusin-
gilt'. KH ot' robehen kädei voront'sanp'ai -
pani d'auhod riedrai (LT II 127) 'võttis relinur-
se tohtnõu oma kätte laudõrvelt ja pani
jahu ämbrisse'. KH po.t't'si perti tu. unu,
ta. vginau nau, t'sanpiäi ku. adanu (LT III
299) 'põrsas eli tulnud peretuppa, taigna-

astja pingilt ümber lüüamed! KH Fetka ot'
taigiran priivavõuapiäi (LT III 271) 'Fedka võt-
 tis taigapüsti ahjupingilt! KH a šit pa-ra-
tinpiäi hü: pñt ra-ttane (LT III 258) 'sellal la-
 matsilt hüppas põrandale! KH nošt's naitau-
pväi (LT III 232) 'tõstis põrandalt!

b) maastikuala, pealispinda:

KH moñi kiertat ka,t'suame randaupäi (LT I
 153) 'mõnikord vaatasime rannalt! KH tingutti
pihanpiäi (LT I 293) 'õnelt hüüti! KH šida tur-
bišt et hävita teravai pendonpiäi (LT I 301)
 'šida turvast ruttu ü hävita põllult! KH a
toižen käden pavidan hennai kivet kogož
hienod pendonpväi (LT I 69) 'aga teise käega
 kogus särgi sappa näkuseid kome põllult!
 KH ñil suolpiäi lñt'ti me,t'suoid i koppa-
net kuivane kiemeksene (LT I 155) 'neilt soodelt
 lendavad metsised ja kedrekanad kuivale
 reemele! KH ñim rautuolpiäi õngit'imme (LT
 I 210) 'neilt parvedelt õngitsetime! KH ñil kaq-
gahinpiäi raittitrop tuli ñläižend'ärven
taguižene (LT I 156) 'rendelt rõõmedelt tuli
 püüniste rada ñlisejärve baha! KH šid d'otu-
li iža nurmenpiäi (LT II 132) 'siis tuli ka isa
 nurmelt! KH hñ. lt ve-detti me-jañ taguižin-
pväi (LT II 37) 'sütt meti meie tagamailt!
 KH ba-tuško tuli pe.ndonpiäi (LT III 289) 'papp

tuli põllult! KH ve. reh he. itui muarpiäi
ve. dene (LT III 215) 'paat lasti maalt vette! KH
re. D a : mbutti ra. ndanpiäi (LT III 182) 'need tu-
 listasid rannalt! KH me. jan ol'd'i pe. ndon-
piäi tu. ndud (LT V 48) 'meie rahvas di juba
 põllult tulnud! KH e. htaiziu kui tu. neme
pe. ndonpiäi k't. ttamaš (LT V 21) 'õhtul, kui
 tuleme põllult riitmast!

c) ablatiiv väljendab suunda:

KH kangahanpiäi motorai oli viž virstad
 (LT II 42) 'Nõmmelt Motorani oli viis versta'.
 KH viškanpiäi banxonane mänders. oli
uks (LT II 389) 'pööningelt rõdule minnes oli
 kitsas uks! KH meilpiäi kakskime virstad
oli Nimiärwe küläi (LT III 83) 'meilt oli 20
 versta Nomiärwe külä! Pe viš kinometrod
d'ärwe astuime Kinnermägenpiäi (Bapaneš
 1975: 270) 'me läbisime 5 kilomeetrit Kinner-
 mägedelt järveni!

d) muid kohti:

KH a teižed rainehepiäi skrädu pañd'i
suattei (LT I 327) 'aga teised heinakaarelt
 ruttu pañid saadu! KH a. kezaru, on gitim-
me šin t'era, t'sunpiäi (LT I 238) 'aga suel
 õngitsesime sellelt rõgaspurdelt! KH mina
otom vi, t'san i, t'si kol'tšanpiäi, iäre (LT II
 28) 'muna võtsin mita purgi rõngastelt ära!

KH i o.l'd'i mie me.ilpiäi, ka.m'd'anaižed
kū.ž mi.est (LT III 83) 'ja oli mel meiltki,
 karjalasi, kuus meest'.

e) ablatiivis väljendatakse kohta, kust
 keegi pärit on:

KH se. oli še.zennrandanpiväi (LT III 15) 'ta
 oli šežennrannalt'. KH da smiiripäi oli
se soban ombel'i (LT V 103) 'ja Suvärilt oli
 see näitsep'. KH se. oli smi.riipäi, šiga
Pi.dnozeran kū.läspiäi (LT V 98) 'ta oli
 Suvärilt, sealt Pidnjärve külast'.

f) ablatiiv väljendab kohta, kust
 tuleb, lahutakse:

KH buab vai pordahenpiväi tuli pert'i
tagaze (LT I 48) 'vanaema vaid tuli
 trepilt tagasi tarre'. KH me.ilpiäi kui
tul'imme (LT I 90) 'kui meilt tulime'. KH meil-
piäi on Nimärwei pite matk (LT I 120)
 'meilt on Nimjärvele pika tee'. KH nu.otan-
piäi tu.limme kons ta.noen (LT I 253) 'kui
 talvel hoodalt tulime'. KH ku lähti moigi-
moilpiäi (LT III 207) 'kui mindi surmavalt'.
 KH ku.onduseu kui ku.l'id nuotanpiäi (LT
 V 22) 'hommikul, kui tulid hoodalt'. 5 sou-
dat, tuli veinan, piäi (LK 192) 'sõdur tuli
 sõjast'. ML kazai hüpiin tüvurpiäi

iäre (LK 211) 'sulane hüppas tüvelts ära'. KH
püördüksiinpiäi tunduhut woad'bo on'do
roppizen (LK 28) 'vastukülaskärgult tulles olid
 ka pulmad lõppenud'. KH oli otettu koda-
vävi Suod'ärwenpiäi (LT I 67) 'oli võetud kodu-
 väi Soojärvelt'. KH Niemenpiäi kävütt'i (LT I
 252) 'Nemelt käidi'. KH Peranpiäi kävütt'i
 (LT I 252) 'Peralt käidi'.

2. Ablatiiv väljendab isikut, kellelt mida-
 gi küsitakse, võetakse. Näit. KH mi.nä hännäi
küziin (LT I 152) 'mina temalt küsin'. KH si.emem-
vil'l'ad ned me.ilpiä otetti (LT I 36) 'need seem-
 neviljad võtsid milt'.

3. Ablatiivis esineb postpositatsioon. Näit.
 KH d'iän anpiäi (LT I 191) 'jää alt'. KH d'i.än
anpiäihä. i mi.na turen he:buol (LT III
 280) 'jää altki mina turen hobustega'.

4. Ablatiivsed adverbid. Näit. hüöpi.kuoi
vähäizän e.denepväi d'u.ostau (LT I 101) 'had
 joousevad natuke ette'. KH šit šovarišt's' tu-
li anrahampväi (LT I 116) 'süs seltsimeestalt'.
 KH hän šiganpiäi tu.liskaž (LT I 175) 'ta hak-
 kas tuleme sealtpoolt'. KH kaiavedes kuran-
käiden piänpiäi (LT II 23) 'nuiustades vasaku

cäega pealtpealt! KH mie, püäl'maižen so-
ban varmekes o'timme piänpäjä-iäre (LT II
358)' veel ülerõivad rõtse pealt ära! KH pi:än-
piä m. pit't'i (LT V 31)' raiusid pealt! KH val-
lastades hebone länget pand'i piänpäi
kaguai (LT III 111)' rakendatud hobusele pandi
rangid pealt kaela! KH ši.ganpiäi sanu (LT
III 122)' sealt ütleb'.

V. Sekundaarsete käänete kujunemisest

Vepsa keele käänamissüsteemis on erinev koht formantidel. Sama olukord valitseb ka mõnedes lõunakaryala murretes. Näit. lüüdi mures ablatiiv + piäi (piänpiäi 'pealt'), illatiiv + suai (ehtaisuai 'öhtuni').

Vaadeldud konstruktsioonide staatuse määramisel on võimalik kaks lahendust: kas 1) sekundaarsed postpositsioonilised käänded, mis on erineval määral säilitanud sideme postpositsiooniga, millest nad on lähtunud, või 2) morfoloogiliste sõnade ühendid, s.o. täistähenduslike sõnade ühendid, mis on antud juhul redutseerunud ja suhtelise seisvuse kaotanud (erinevalt päris postpositsioonidest) (M. Zaiuseba 1981:194).

Teoreetiline raskus, suhtumises vaadeldavatesse formantidesse kui käändelõppudesse või kui postpositsioonidesse, seisneb selles, et nad omavad ühiseid ühtede ja teistega, aga ka erinevusi (M. Zaiuseba 1981:197).

Soome-ugri keeltes prepositsioone asenda-

vad postpositatsioonid, aga postpositioonid ja noomeni vahel ei või midagi seista. - Ent nendes keeltes on käändelõpud lähedal postpositatsioonidele mitte ainult oma asetusel, vaid nad pole väga tihedalt seotud tüvega (nagu üldse aglutineerivates keeltes) ja on seetõttu sõnas hästi eraldatavad. Sellega seletubki küllalt kerge postpositatsioonide üleminek käändelõppudeks. Nagu erinevate soome-ugri keelte ajaloo põhjal võib otsustada, on nendes suurem hulk käändeist just sellisel viisil moodustunud (Mäimurkka 1955:243).

Postpositioon, olguigi et tähendusliku iseloomuga iseseisv sõna, ei allu põhisõna vokaalharmonia reeglitele, näit. sm talon päällä 'maja peal'; käändelõpp (kui ta sisaldab sellist vokaali, mis allub vokaalharmonilistele muutustele) ei oma isiklikku häälikulist koostist, ta muutub sõltuvalt oma põhisõna vokaalist, vrdl. sm talossa 'majas'. Antud kriteerium rakendub edukalt paljudes soome-ugri keeltes (Mäimurkka 1955:244).

Erinevate uurijate seisukohad suhtumises sellesse küsimusse on erinevad.

M. Ilmäläineni arvates aglutinaadid ei ole postpositatsioonid, kuigi omavad üksikuid nende omadusi, ega ka käändelõpud, kuigi

omavad ka nendega mõningaid ühiseid jooni. Käändelõpud, sealhulgas hilistekkeliste käärete lõpud ja aglutinaadid kujutavad endast hiliseid moodustisi, kuid põhisõna juurde kuuluvatena, erinevad nad süntaktiliselt ning ühinevad põhisõnaga erinevalt. M. Ilmäläinen teeb järelduse, et aglutinaadid ei kuulu ühessegi nendest grammatika kategooriatest, vaid kujutavad endast iseiseisvat grammatilist kategooriat käändsõna muutmise süsteemis (Ilmäläinen 1958: 92/94).

M. Zaitseva kinnitab siiski, et formantidel on rohkem ühiseid jooni käändelõppudega ja rohkem erinevusi postpositatsioonidest, mis lubab antud etapil pidada konstruktsioone nende formantidega käändelisteks vormideks, aga nende ühinemist käändeliste näitajatega, millega neid koos kasutatakse, näiteks hilistekkelisteks postpositioonilisteks kääreteks (M. Zaitseva 1981: 197).

VI. Aproximatiiv

Vepsa keeles on rühm postpositsioonilise moodustusviisiga käändevd, mida kokkuleppeliselt võib nimetada ruumilisteks, kuna nad tähistavad kohta millegi juures, suundumist, liikumist kuhugi, mingis suunas, eemaldumist millestki. Sellisse rühma kuuluvad aproximatiiv I, II, aditiiv, egressiiv.

Aproximatiiv I, II ja egressiiv kuuluvad käänete hulka, mida kokkuleppeliselt nimetatakse lo-kääneteks, kuna nende kujunemises ühel või teisel viisil osales postpositsioon lo- (vrdl. soome luo, luona 'juures', luokse 'juurde'). - Aproximatiiv vepsa keeles moodustus kahe lõpuga murede: - rou, - roue, - rou jne ja - roks, - roks, - roks jne (H. Zaiuseba 1981: 140).

Soome kirjakeeles esineb postpositsioon luo (luona) 'juures', mis on ühinenud substantiivi ja asesõna genitiivi vormiga. Näit. metsän luona 'metsa juures', metsän luo 'metsa juurde'.

Karjala keele liiviko murdes see postposit-
sioon ühinedes substantiivi genetiiviga moo-
dustas uue käändelise vormi. Seejuures geni-
tiivi lõpp $\approx$ assimileerus postpositatsiooniga ℓ .
Näit. meäällüö 'metsa juurde', talolluo 'maja juur-
de'.

Assimilatsioon võtb toimuda ka teises suu-
ras. Nii, näiteks, uue käändelõpu moodustie-
misel samast postpositatsioonist luo repsa keeles
postpositsoonile algus ℓ assimileerus genetiivi
lõpuga $-n$. Moodustunud vormid, näit. järven-
no 'järve juures' vormist järven luo (Дыгобу-
ха 1956: 74/75).

Karjala keele valdavi murrakus on aproksi-
matüüvi lõpp -nuuo, -ll'üe ja -nuo, -l'üe.
Neist -nuuo isineb tagavokaalseis, -ll'üe es-
vokaalseis sõnades (Palmeos 1962: 35).

Soome kirjakeele postpositsoonile luona
(luo, luokse, luota) 'juures (juurde, juurest)'
vastab karjala keele liivdi murdes järgmi-
sed käändelõpud: -nuuste, -nuu, -nuoh,
-luu, -nuuste.

F. Oinas märgib, et „need käändelõpud
rakenduvad tähendusega 'juures, juurde'.
Kui me arvestame, et karjala ja repsa keel
on tihedalt suguluses liivdi keelega, ja oma-
vad spetsiaalseid vasteid igale tähendu-

sele, siis võime järeldada, et lüüdi lo-vormide küsimus on esindatud vähemalt kahe originaalse grupiga - tõenäoliselt *lona 'juures, juurde' ja *-lox 'juurde'. Mõlemad pärinevad neprast või karjalast.

Teisel tüüp (*lox) oli lüüdi murdes eristatavalt üldistunud 'juures, juurde' funktsioonis ja need asendavad vormi *lona - unuste, - noste 'juures, juurde' lähtub neprast (nepra - nost, - nost jne < *lōsten). Nepra keeles esineb see tüüp püütud alal lõunas (lõuna- ja kesunepra)" (Oinas 1961: 121/122).

Turunen on näidanud veenvalt, et see iseäranis jaguneb võrdselt nii lüüdi kui ka nepra murretega ning kuulub lüüdi vanemate vormide juurde. Järelikult ka tüüp *lōsten võib olla pärit nepra keelest (Turunen 1946: 193).

Vormi *lōsten originaaltähendus oli 'juurde'. Lüüdis, kus erinevus lo vormide tähendustes 'juures, juurde' suuremal määral kadus, tulid - unuste jne. (- *lōsten) kasutusele mõlemas funktsioonis (Oinas 1961: 123).

Lüüdi murde lo-vormide nokalism on mitmekesine. Enamikus üldiselt lüüdi dia-

lütides esinevad suffiksivd u-ga (-uue, -uuste, -nuu), mis ilmneb kogu lüüdi murde põhjalal. u vormis -uue jne ei saa ühendada vokaaliga u vepsa vormis -nuu jne. Vepstast alates pole u vormid hilist päritolu. See on rohkem tõenäoline, kui lüüdi -uue < -uuo, s.o. diftongi teise elemendi kadumine. Ohu võimalik see, et diftongi teine element assimileerus esimesega ja lihenes hiljem (-uuo > nü > nu) (Oinas 1961: 123).

P. Palmes rõnnitab, et postpositiioonost luo 'juurde' või luona 'juures', mis on liitunud noomeni genetiivile, on moodustunud aproksimatiiv. See väljendab juuresoleniist ja juurdeolemist. Aproksimatiivi lõpp on -nuu (Palmes 1976: 73).

F. Oinas oma uurimuses "The Development of some postpositional Cases in Balto-Finnic languages" isitab aproksimatiivi lõppe ravandid. Need on järgmised:

1. * lōna (= * lō + essiivi lõpp -na) ± possessiiv-sufiks.
2. * lōta (= * lō + partitiivi lõpp -ta) ± possessiiv-sufiks.
3. * lōnta (= * lō + ekstessiivi lõpp -nta)
4. * lōsten (= * lō + latiivi sufiks -s + partikli

sufous - ten) : Liiidi muerdes - (n) meste ,
- (n) meste 'juures, juerde' (Oinas 19 61:135).

Aproksimatiivni funutsioonid

1. Aproksimatiivni osutab sündumust millegi lähedusse.

a) maastikuala:

Š märi mužik rambinnuste (LK 67) 'läns mees tiigi juurde'!

b) ehitist:

KH tu-nemme e-htaižin sen stu. amennuste (LT I 424) 'õhtul tulleme selle maja juurde'.

KH külänne oli kaivettu kütä šülied levedutt, i pit'ut haud (LT II 406) 'sauna juurde oli 6 silda lai ja pikk haud kaevatud'. KH vedett'i ägez, ukseenne (LT III 295)

'vedasid äkke ukse juurde'. KH mänd'i vorotnoilluste (LT III 241) 'mindi tsaari palee juurde'. KH i pandi tšerkovanne pihane (LT III 84) 'ja pandi kiriku juurde õuele'.

KH tš'i:gan o.dva vai tšü.hdän rā.kaan i.baiduoit' muadmüöi ved'i kai vonnuste (LT III 282) 'mustlane lohistas suure saevaga palja raha, maad nõoda vedas kaevu juurde'.

c) elusolendid:

KH mi·na d'uokših koiraanuste (LT I 180)
 'mina jooksin koera juurde'. KH d'uokših
hukanni (LT I 140) 'jooksin hundi juurde'.
 KH ki·ändü du·ratt'sina ši·na na·nauu
 (LT III 314) 'mine sina, loll, kala juurde'. KH
 " lä·kkä mina ne·datan "sanu" ši·nda
he·bueilluste (LT V 89) 'lähme, ma rüin, ütleb, sind
 hobuste juurde'. MB 'reb"oi tuli lähtegene
hukanni (LK 11) 'rebane tuli jääaugule hundi
 juurde'. Š mäni hebonnuste (LK 61) 'läks hobu-
 se juurde'. MB mižik huonolekseu mähöu koh
d'ianni (LK 17) 'hommikul mees läheb karu
 juurde'. KH a mina miöd'itay koiraanu
 (LT I 115) 'aga mina järgnen koera juurde'.
 KH i läht' ke·nogenne go·št' (LT III 310) 'ja läks
 kure juurde külla'.

d) muud:

KH tu·l'd'i pa·stinnuste (LT I 128) 'tulid püü-
 nise juurde'. KH mäni sen kord'annu (LT I
 140) 'läks selle re juurde'. KH an tuli perti
katt'somai kuadinnuste (LT II 127) 'eit tuli
 perutuppa toobri juurde vaatama'. Pe 'pi-
däü 'mändä sen t'sortannoh "mett'säh (Ea-
 panuseb 1975: 245) 'peab minema metsa kura-
 di juurde'. KH tuli mižik surmannu (LT III
 374) 'tuli mees surma juurde'. KH mi·nä oman

ikkunamu tu:l'in (LT II 136) 'mina tulih oma
anna juurde'. KH pa. ratkannuste vai lä-
hemba tu:l'in (LT III 130) 'kui telgi juurde lä-
hemale tulih'. ML tul'd'i kandoruste (LK
216) 'tulid kätte juurde'. Š mäni hawa-
doinuste (LK 34) 'läks koti juurde'. KH se
mužik mäni d'umaranuste (LT III 373) 'see
mees läks jumala juurde'.

2. Approximatiiv väljendab isikut,
kelle juurde minnakse. Näit. KH müö mä-
nime va.šannuste (LT I 368) 'me läksime Vas-
sili juurde'. KH me. jannuste po. doid'i (LT I
422) 'meie juurde lähenes'. KH hüö mi. nur-
nuste tu. ndau (LT I 101) 'nad tulevad minu
juurde'. KH mi: na turen š. nurnuste (LT I
176) 'mina tulen sine juurde'. KH tu. att'si-
nass, e. nimaz, kävün ka. bam va.šannuste
(LT I 220) 'Vaatslas kõvgepealt läksin Kaba
Varja juurde'. KH šitmat pe.žin, su. orižim
mälin hä. rennuste (LT I 104) 'pesin näo, rüe-
tusin ja läksin tema juurde'. KH Quoš'i
läht' toizinnu mužiknoinne (LT II 29) 'Jouna
läks teiste nuste juurde'. KH rasketa he. bo
šido kre. šimoike, pis he. inat šüön, i. tše mäne
perit'i Ma. fannuste (LT I 316) 'rakenda hobune
lakti, soovesta külg, las söök huna, ke mine perituppa

Marta juurde! KH kān, tuli teise suu-
dannusts (LT II 73) 'ta tuli teise naabri juur-
de! KH a, kui gošt'at tul'di pmažnikan, a
l'ko, i mūnu, aiga omao omīnuu (LT II 358)
 'aga kui külalised pühadeks või muul
 ajal omaud tulid omaste juurde! KH (iža)
tul'i poiganuu (LT II 347) '(isa) tuli poja juurde!
 KH iža māni d'sätņikanuu (LT II 132) 'isa läks
 kümniku juurde! KH šid baba o't mindoi
kādēs, vedat' venehei i soud teizei külāi
sen akaižennuste, Krišanornanu (LT II 263)
 'süs ema võttis mul käest, süs paoti ja
 sõnalis teise külā, selle uide, Krišanorna
 juurde! KH šid māni soban ombelījanuu
 (LT II 251) 'süs läks õmbleja juurde! KH kuttsū
naizen i, t'sennu (LT III 72) 'kutsub naise enda
 juurde! KH šid raji a-jel'ti to. ihe to. ižen-
nuste go-št'i (LT III 64) 'vaid süs sõdeti tei-
 reteise juurde külā! KH Dumanan emāu-
nuste tu. li a. ngen (LT III 154) 'ingel tuli ju-
 malaema juurde! KH ei kiändütā omīnuu
napsinnuste kod'i (LT III 160) 'nad ei tule taga-
 si oma laste juurde! KH kon, tul'd'i goštad
Omel'kanuu (LT III 97) 'kui tulid külalised Omel'-
 ka juurde! KH pidau šemuoilly nāndā
gošt'i (LT III 98) 'peab simo juurde külā mi-
 nenu! KH i, t'sē māni šinna elāmāi t'üttā-

rennu (LT III 135) 'ise läns elama tistre juur-
 de'. KH kaikin nošt'si sisodannuste perti,
 ei tundu kohtanui levestannuste (LT III 44) kõik
 länsid naabri juurde majja, ei telnud otse-
 teid mõrsja juurde'. KH šid mänön, izannu
i emännu (LT III 39) 'siis lähub isa ja ema juur-
 de'. KH d'algene ehtpuonei gošt'at tul'd'i ba-
gaze omisnuste (LT III 95) 'seejärel tulid kü-
 lalised õhtupoolikul omaste juurde tagasi'.
 KH tša-i Petr Nel'i-ki mähi se.pännuste he-
bot potkovuomai (LT III 233) 'tšaar Peter Suur
 läns sepa juurde hobust rautama'. KH mä-hi
ve.l'linnu (LT III 276) 'läns venna juurde'. KH
opä.t' mänön, ižandannuste (LT III 357) 'jälle
 läns peremehe juurde'. KH tu-li sta-riku sta-
rujannu (LT III 313) 'tuli taat eide juurde'.
 KH ku,t'suji i,t'sennu (LT III 354) 'keelsus enda juur-
 de'. KH mina lä-htem pa-kiit'sijannuste šin-
na go.št'i (LT III 358) 'mina lähen sinna ker-
 juse juurde külla'. KH mä-ki-ti, šinne tša-
zinnu (LT III 276) 'länsid sinna tsaari juur-
 de'. KH ööd magammai närimme Fedannu
 (LT III 271) 'ööseas länsime Tedyä juurde maga-
 ma'. KH hän šinna pe.ndore ba.t'ušnannus-
te mä-hi (LT III 288) 'ta läks sinna põllule pa-
 pi juurde'. KH mä-himme he-jannuste tša-
jud d'uomai (LT III 21) 'länsime nende juur-

de teed jooma: KH surm, opät tuli sem
mužikanne (LT III 374) 'surm tuli jälle selle me-
 he juurde'. Pe a 'hāi sinnā' sem mārōu
 'Oudoškaanno' sanomah (Барансб 1975: 203)
 'aga tema läks Oudoška juurde rōiänoma'.
 Pe 'minā sinun' vien 'rahnuma' 'sizäkel-
 lōh' (Барансб 1975: 241) 'ma min sind oma
 vanema õe juurde'. S hān pūtui šinnā
rahnan akannu (LK 181) 'ta jõudis sinna
 nana eide juurde'. Š pidāi lähtä min-
ne u. radiikānnustE (LK 34) 'ma pean mine-
 ma politsei juurde'. Š hūō lähtāi sen tsa-
rinnustE (LK 37) 'nad lähevad selle tsaari
 juurde'. Š tunou kondi mužikanne (LK 45)
 'tuleb karu mehe juurde'. S mārōu bohataa
vel'ēnuu (LK 189) 'läks rikka venna juurde'.
 ML mužik mārōu ižandannu pihane (LK
 194) 'mees läks peremehe juurde õuele'. ML
tuld'i šhe mu, tšōinnustE (LK 216) 'tulid sin-
 na noorike juurde'. MB tule huomēn mi-
nnu (LK 17) 'tule homme mõne juurde'.

3. Approximatiiv väljendab kohta, mil-
 le läheduses ollakse.

a) maastikuala:

KH kukui kui rauuui me, tšās kaograllu
 (LT I 134) 'kui kuu laulis metsas kaerapõllu

juures!

b) ehotuse osa, eset:

KH pä. t'sinnuste oli pe. t'sunkaD (LT II 391) 'ahju küljes olid süvendid ahju juures'.

KH sta. ruuxa i. štev. i. kkunanne (LT III 315) 'eit istus akna juures'. KH št. d. ottau ro. spät'anne o. brazaizen (LT V 39) 'sis võttis ristilöödu pildi juures olva väikse ikooni'.

c) muud:

KH pi. kuo rä. häine vie ke. skutt'sä še. bā-ri. t'suoinnuste (LT II 38) 'ree esotsas oli veel väike vahu sebanitse juures'. KH rokuna. t' hānem mo. ginannuste (LT III 222) 'just tema hana juures'.

4. Approximatiivne nälgendab isikut, kelle läheduses ollakse. Näit. KH ma. gažimne ü:ön to. varišt'sanne (LT I 145) 'magasime öö seltsimehe juures'. KH nina konz. ol'im ropar'anne Murmanal lās (LT I 148) 'kui ma olon laplaste juures Murmanski lähedal'. KH e. n. d'žimai-žikš o. l'imne mio ü. htš, le. ibät šüöime pri. kašt'sikanke Fe. d'annuste (LT I 368) 'kõrgepealt olime koos, einestasime töödejuhatajaga Feodori juures'. KH a. ino sižime šu. ojuš Ved'oxinannuste (LT II 129) 'ikka olime šuojus Vedokhoni juures korteris'. KH brizen

päimän tuod'i viesti Viiksärvespiäi, što
tejan hei, t'sukaine om Viiksärves totkanu
 (LT II 134)' järgmisel päeval loodi Viiksär-
 vest sõnum, et teie tütreke on Viiksärves
 tädi juures! KH kä. rennuste oli mu. gomod
ü. len äi. kä. viijä (LT II 274)' tema juures oli
 selliseid külastajaid väga palju! KH kä. vii-
me se. hka diäd'änuu a. inä (LT II 307)' käisime
 ikka omu sena juures! KH puaznikkan hä-
rennu rahvast kävi. äi (LT III 98)' pühade
 ajal käis tema juures palju rahvast! KH miio
käviime härennuste toie gošt'i (LT III 139)' me
 käisime ka tema juures külas! KH štoli ei
käviiz enamad heišt'sennuste (LT III 226)' et
 sa enam ei käiks tüdruku juures! KH mina
šinnuste ko. um. üöd ma. gožin (LT III 360)
 'mina magasin sinu juures kolm ööd! MB
šinnu šü öin (LK 17)' sinu juures sõin! S
mähe kävi izannu (LK 193)' mine käi isa juu-
 res! T šüöndär keskes kävdä v monodioiden-
nu (LK 2)' söömise vahel ajal käiause noorpaari
 juures!

5. Approximatiiv väljendab kellegi juurest
 tulemist. Näit. "te. jan he. buoillustepiäi
tu. l'in (LT V 89)' teie hobuste juurest tulin.

Hokkuvõte

Diplomitöös kasutatud materjalidest selgub, et väliskohakäänetest on kõige produktiivsem adessiiv- ablatiiv. Vähem kasutatakse allatiivi, ablatiivi, samuti aproksimatiivi.

Väliskohakäänded on kõvkest koha- käänetest noorimad. Need käänded nimetatakse ka l-kääneteks. Läänemere l-käänded on kujunenud välja alles läänemere aluskeeles, pärast lapi keelekuju valdumist, ning moodustavad normiliselt kui ka sisuliselt kõndlailmelise ja omapärase tõrvi (Pajusalu 1957: 169).

Väliskohakäärete lähterormides läänemeresoome aluskeeles peetakse järgmisi vorme: adessiivil -* lna (-* lnä), ablatiivil -* lta (-* ltä), allatiivil -* len (-* lin) (H. Zaiuseba 1981: 108).

Adessiivi lõpp lahutatakse kaheks elemendiks, -l', mis osutab kohatunnusele ja -na, mis läheb tagasi üldsele lokatiivi tunnusele -* na, -* nä.

Karjala keele lüüdi murdes on adessiiv

ja ablatiiv paljudel juhtudel võrre lan-
genud. Käänet on hakatud nimetama
adessiiv- ablatiiviks. Käändelõpüks on
ainsuses -u (-uu) ja mitmuses -l' (-l'l') ning
vastab küsimustele kus? millal? kellel? kel-
lelt?

Adessiiv- ablatiiv väljendab maastikuala,
pealispinda: KH napsed pihanu, enosteti (LT
I 48) lapsed mängisid õuel. KH ol'di milž
da naine kõsimaš nürmen (LT I 105) 'olud
mees ja naine rüütmas nürmel'. kehaosi: KH
lehm seižui hüvin nel'än d'angu (LT II
97) 'lehm seisis hästi reljal jalal'. KH popu-
ti kanduoime kod'i orgapiän (LT II 15) 'sama
tee kandsime koju õlal'. transpordivahendit:
KH tän rügen voi retõšto kezanu ajada
(LT II 13) 'selle reega ei sõideta mitte ainult su-
vel'. KH ii rautanu, ei sanu ajada ku viē
oli diä (LT I 238) 'parvega ei sõinud sõnda,
kui di veel jää'. tööriista: KH šit strūgan
strūgažih (LT II 15) 'süs hõõruga hõõmeldasin'.
KH i ned d'älgene tantan puhtaštšimme (LT
II 23) 'ja seejärel peitliga puhastasime'.
ainet: KH voizimme mažin (LT I 136) 'rõidsi-
me narvaga'. MB i šid hälläi libd' se kai
moidon pestan (LK 261) 'ja süs kogu tema
keha pestame piimaga'. muud elutut iset:

KH ka. natuail, oli ko. dit šü. dottu (LT II
36) 'pakkude kootega olid majad seotud'.
KH trä. pi. tšau hi. erusime (LT V 65) 'rätiku-
ga hõõrusime'. tegemise müsi: KH ko. rben hi. e-
noun, i: änen ko. ir ka. ukkū (LT V 76) 'laanes
vainul koiäläl kangub koer'. KH toizen he-
nuon hügide su: aitle (LT I 232) 'teise rõnga
müüd saate'. aastasega: KH ühten nu. otan
pü. ud'imme ta. wen (LT I 190) 'üle hoodaga
püüdsime talvel'. KH kwäden pidau kagr
siemeta pendone (LT I 170) 'kevadel peab kae-
ra külvama põllule'. possessiivust: KH Štu. ian
Sto. panau šü. uu. oli va: nget ko. ir (LT V
49) 'Ilurja Stepanil oli valge keer'. Pe 'mu-
žikan, on 'pereh süri (Баранцев 1975: 228)
'mehel on suur pere'.

Allatiivi varasemaus üldläänemere-
soomeliseus lõpuks on olnud - *lén > - *len,
kus - *n on vana latiivi suffix.

Karjala keele lüüdi murdes on alla-
tiivi käändelõpuks ainsuses - ne (-une) ja
mitmuses - oi - järel - le (-lle). Allatiiv vä-
tab küsimustele kellele? millele? kuhu?

Allatiiv väljendab kõige sagedamini
chituse osa, est: KH keinaD kuaduime
raht'ane (LT I 330) 'keinaD laotasime põran-
dale'. KH hän sem, pä. dam pani stovane

(LT I 218) 'ta pani selle paja lauale'. maas-
tiikuala, pealispinda: KH a. jetti ra. gedane
d'äwene (LT I 144) 'nad mõtsid lagedale jär-
mele'. KH dorogane tu. l'imme (LT I 87) 'tulime
teele'. saajat, kellele midagi antakse, val-
mistatakse, tuuakse: KH šimun si. zarene
ma. ksam, t'ämäh (LT I 199) 'sine õele marsan
selle'. KH a. it'i, üks, sto. kan ie. vestane i
že. hi. xone (LT III 61) 'anti üks klaas pruu-
dile ja peigmehele'. olendit, kelle poole pöör-
dutakse: KH mira, šanuv šille (LT I 359) 'mi-
ra ütlen sinule'. KH šit sanutt' šinu, osta-
jane (LT III 381) 'rii öeldi sellele ostjale'.

Ablatiivi lõivemeresoomeline algkeele on
olnud -*lta, -*ltä. Sün liitus l- demendile
uraali aluskeelde tagasiminev ablatiivne
sufiks *ta-, *tä-.

Karjala ja vepsa keeles on need ela-
tiivi ja ablatiivi käände vormid moodus-
tatud käändelõppude abil, mis vastavad
soome postpositsioonile päin, mida kasuta-
takse suuna tähistamiseks (Dyðpobuša 1956:82).

Postpositsioon päi liitub adessiiv- abla-
tiiviga ja teeb uus käändelõpp.

Ablatiiv osutab maastikuala, pealispin-
da: KH moni kivat ka. t'suoime randan-
piäi (LT I 153) 'mõnikord raatasime rannalt'.

KH e. htaiz'in kui tu. nemme pe. ndorpiäi
äi. ttamas (LT I 21) 'õhtul, kui tuleme põllult
 nitmast'. kohta, kust tullaakse lahutakse: KH
püördüksinpiäi tunduhet woad'bo on d'o
noppizen (LK 28) 'vastukülaskäigult tulles olid
 ka pulmad lõppenud'. KH ne. otanpiäi tu.
l'imme, kons ta. uue (LT I 253) 'kui talvel hoo-
 dalt tuleme'. adverbi: KH kainades hiran, kä-
den piänpiäi (LT II 23) 'uuristades vasaku käe-
 ga pealtpoolt'. KH hän šiganpiäi tu. l'iskaž
 (LT I 175) 'ta hakkas tulema sealtpoolt'.

Aproksimatiiv on hõlgestekuline kõne. Postpositatsioonist luo 'juurde' või luona 'juures', mis on liitunud noomeni genitiivile, on moodustunud aproksimatiiv. See väljendab juuresolemist, juurdetulemist (Palmeos 1976: 73).

Aproksimatiiv väljendab isikut, kelle juurde minnakse: KH hän šinna pe. ndone ba-
žnškanuste mä. ri (LT III 288) 'ta läks sinna põllule papi juurde'. Š turou kondi mu-
žikanuu (LK 45) 'tuleb karu mehe juurde'. ja
 isikut, kelle läheduses ollakse: KH mina, šin-
nunuste ko. um, üöd ma. gažin (LT III 360) 'mi-
 na magasin sinu juures kolm ööd'. KH kä-
vüime še. ika d'äd'anne a. inə (LT II 307) 'käi-
 sine ikka omu šenna juures'.

HKaest

Резюме

Тема данной дипломной работы - "Внешне-местные падежи и аппроксиматив модиковского говора карельского языка." Целью работы было исследовать формирование этих падежей и их смысловые функции.

Использованный в дипломной работе материал показал, что самым продуктивным внешнеместным падежом является адессив-аблатив. Меньше используется аллатив, аблатив, а также аппроксиматив.

Внешнеместные падежи являются самыми молодыми местными падежами. Их называют также и л-падежами. Балтийско-финские л-падежи сформировались только в балтийско-финской группе, после отделения саамского языка, и образуют как формально так и по содержанию ясное и своеобразное целое (Татосалу 1957: 169).

Начальными формами внешнеместных падежей в балтийско-финском языке считаются следующие формы: адессив - *l̥na (-*l̥nä), аблатив - *l̥ta (-l̥tä), аллатив - *l̥en (-*l̥én) (Н. Зайцева 1981:108).

В лодиковском говоре карельского языка адессив и аблатив во многих случаях совпали. Данный падеж поэтому назван адессив-аблатив. Его окончанием является -и (-и), во множественном числе -l' (-ll'). Чаще всего адессив-аблатив выражает рельефную местность, поверхность, транспорт, части тела и possessивность.

Окончанием аллатива является в единственном числе -ле (-ле), во множественном числе после -еі- -le (-lle). С помощью аллатива выражают рельефную местность, поверхность, получающего (человека, которому что-то дают).

В аблативе послелог rai соединяется с адессивом-аблативом и образует новое падежное окончание. Аблативом выражают место, откуда идут, рельефную местность, наречия.

Апроксиматив образован из послелога l̥no 'к' или l̥none 'около', который

присоединенная к кинетическому существу-
тельному. Апроксимативом выражают
нахождение около чего-то или приобрета-
ние к чему-то.

Kirjandus

Seuraväljaannete lühendid, mis on kasutatud kirjanduse nimekirjas:

- ESA = Emakeele Seltsi aastaraamat, Tallinn
MSFO = Memoires de la Societe Finno-ougrienne, Helsingi
SUSA = Suomalais-ugrilaisen Seuran aikauskirja, Helsingi
SVST = Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia, Helsingi

Ilakulinen 1979 = Ilakulinen, L., Suomen kielen rakenne ja kehitys. Nelyäs, korjatlu ja lisätty painos. - Helsingi, 1979.

Ketlunen 1943 = Ketlunen, L., Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. - Helsingi, 1943 (MSFOu L XXXVI).

Ketlunen 1960 = Ketlunen, L., Suomen lähisukukielten luontenomaiset piirteet. - Helsingi, 1960 (MSFOu 119).

Künnap, Palmes, Seilenthal 1974 = Künnap, A., Palmes,

P., Seilenthal, T., Põhja ja itta. - Tallinn, 1974.
Laanest 1975 = Laanest, A., Sissejuhatus lää-
nemeresoome keeltesse. - Tallinn, 1975.

LK = Ojansuu, H., Kalima, J., Kujola, Y., Kettu-
nen, L., Lyydiläisiä kielennäytteitä. - Hel-
sinki 1934 (SVST L XIX).

LT I-III, V = Vintaranta, P., Lyydiläisiä tekste-
jä I-III, V - Helsinki 1963, 1963, 1964, 1984
(SVST 129, 130, 131, 165).

Oinas 1961 = Oinas, F., The Development of
some postpositional Cases in Balto-Finnic
Languages. - Helsinki, 1961 (SVST 123).

Pajusalu 1955 = Pajusalu, E., Ülevaade lää-
nemere keelte ablatiivi funktsioonidest. - ENSV
Teaduste Akadeemia Toimetised VI. Tallinn,
1955.

Pajusalu 1957 = Pajusalu, E., Soome-ugri l -
kääretest. - Tallinn, 1957 (ESA III).

Pajusalu 1960 = Pajusalu, E., läänemere keelte
allatiivi funktsioonid. - Keele ja Kirjanduse
Instituudi Muudused V. Tallinn, 1960.

Palmeos 1962 = Palmeos, P., Karjala Valdai mur-
rak. - Tallinn, 1962.

Palmeos 1983 = Palmeos, P., Väliühokasään-
ded karjala Ojorža murruks. - Tallinn,
1983 (ESA 29). Eesti keelest mustlaskeeleni.
Tallinn, 1985.

Palmeos 1973 = Palmeos, P., Teilistekkelised
kääänded karjala djožža murraus. - Hel-
sinki, 1973 (SUSA 72).

Palmeos 1976 = Palmeos, P., Kaassõnad kar-
ja djožža murraus. - GRÜ Toimetised. Fen-
nougriistica 3. Tartu, 1976.

Twunnen 1946 = Twunnen, A., Lyydiläis-
muksen äännehistoria. I. Konsonantit. - Hel-
sinki 1946 (SVST 89).

Баранцев 1975 = Баранцев, А. П., Фоноло-
гические средства лодиковской речи. - Ленин-
град, 1975.

Беляков 1958 = Беляков, А. А., Языковые явле-
ния, определяющие границы диалектов
и говоров карельского языка в Карельской
АССР. - Труды Карельского филиала Ака-
демии Наук СССР. Прибалтийско-финское
языкознание. Вып. XII. Петрозаводск, 1958.

Дубровина 1956 = Дубровина, З. М., Об об-
разовании вторичных падежей из пос-
лепопсовых конструкций в прибал-
тийско-финских языках. Вестник Ле-
нинградского Университета № 14. Ленин-
град, 1956.

Зайцева, М 1981 = Зайцева, М. И., Граммати-
ка венского языка. - Ленинград, 1981.

Зайцева, Н 1981 = Зайцева, Н. Т., Именное

словоизменение в вепском языке. Петрозаводск, 1981.

Майтинская 1955 = Майтинская, К. Е., К вопросу о категории надежды. - Вопросы грамматического строя. Москва, 1955.

Серебrennikov 1969 = Серебrennikov, Б. ., Два спорных вопроса грамматики финно-угорских языков. - Вопросы языкознания. N° 4. Москва, 1969.

Хяммяляйнен 1958 = Хяммяляйнен, М. М., Об аллутинатах в вепском языке и в южнокарельских говорах Карельского языка. - Труды Карельского Филиала Академии Наук СССР. Прибалтийско-финское языкознание. Вып. XII. Петрозаводск, 1958.

Lühendid

- KH - Kendjärven Haldjärven küla
MB - Mundjärven Boššin küla
ML - Mundjärven Lahden küla
P - Pyhäjärvi
Pe - Peldoža
S - Sununsuu
Š - Šuoju
T - Tiindia

- krydlü - karjala keele lüüdi murre
sm - soome
udm - udmurdi

Sisukord

Sissejuhatus	2
<u>I</u> . Väliskohakäärete kujunemisest	8
<u>II</u> . Adessiiv - ablatiiv	13
Adessiiv - ablatiivi funktsioonid	15
<u>III</u> . Allatiiv	40
Allatiivi funktsioonid	42
<u>IV</u> . Ablatiiv	54
Ablatiivi funktsioonid	58
<u>V</u> . Sekundaarsele käärete kujunemisest	64
<u>VI</u> . Aproximatiiv	67
Aproximatiivi funktsioonid	72
Hokuvõtte	80
Rezone	85
Kirjandus	88
Lühendid	92

P. Pabneer

Slinne : hea